

Filozofická
fakulta
Faculty
of Arts

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Konfrontace českobudějovického biskupa Josefa Hloucha s komunistickou totalitou

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Autor práce: Tereza Klabačková

Studijní obor: Historie

Ročník: třetí

2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích,

Tereza Klabačková

Poděkování

Poděkování patří především doc. PhDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za jeho cenné rady, pomoc při zpracování tématu a důkladné vedení této bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat mé rodině za trpělivost a podporu během studia.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na církevní dějiny českobudějovické diecéze po únoru 1948. Soustředí se na osobnost jejího biskupa Josefa Hloucha a jeho perzekuci ze strany komunistického režimu, přičemž se zabývá obdobím let 1947-1952, tedy dobou od jeho jmenování českobudějovickým biskupem do doby jeho internace. Kvalifikační text bude vycházet z dostupných archivních materiálů, především fondů Státního oblastního archivu v Třeboni, a odborné literatury.

Abstract

The bachelor's thesis focuses on the ecclesiastical history of the České Budějovice diocese after February 1948, particularly highlighting the personality of its bishop, Josef Hlouch, and his persecution by the communist regime. It covers the period from 1947 to 1952, spanning his appointment as bishop of České Budějovice to his internment. The thesis is grounded in available archival materials, primarily from the State Regional Archive in Třeboň, as well as specialist literature.

Obsah

I. Úvod	7
II. Církevní a politické souvislosti do roku 1948	10
II.1. Situace v době protektorátu	10
II.1.1. Českobudějovická diecéze za války	13
II.2. Církevní souvislosti po 2. světové válce	17
II.2.1. Českobudějovická diecéze po válce	19
III. Josef Hlouch před rokem 1948	21
III.1. Život Josefa Hloucha před příchodem do diecéze	21
III.1.1. Josef Hlouch a Anna Marie Zelíková	25
III.2. Příchod Josefa Hloucha do českobudějovické diecéze	26
IV. Změna politické situace.....	30
IV.1. Převzetí moci komunisty	30
IV.2. Postupné omezování Josefa Hloucha ve funkci biskupa	33
IV.3. Osoby spolupracující s biskupem Josefem Hlouchem	43
V. Poslední měsíce Josefa Hloucha v diecézi	46
V.1. Akce Hlouch	50
VI. Závěr	54
VII. Seznam použitých zkratk	56
VIII. Seznam použitých pramenů a literatury	57
VIII.1. Prameny.....	57
VIII.1.1. Prameny nevydané	57
VIII.1.2. Prameny vydané	57
VIII.2. Literatura.....	57
VIII.3. Periodika	58
VIII.4. Internetové zdroje	59
VIII.5. Disertační práce	59
IX. Seznam příloh.....	60

I. Úvod

Předmětem zájmu předkládané bakalářské práce je osobnost českobudějovického biskupa Josefa Hloucha. Přestože se práce zabývá převážně obdobím let 1947-1952, je zde však pro kontext nutno nastínit jednak církevní vývoj za protektorátu Čechy a Morava a krátce po 2. světové válce, tak také život Josefa Hloucha do doby, než se stal biskupem.

Cílem kvalifikační práce je představit osobnost biskupa Hloucha v prvních letech jeho episkopátu v českobudějovické diecézi. Zde nastávají otázky především, kdy začalo omezování Josefa Hloucha, jak se projevovovala ilegální síť kolem biskupa a kdo v ní působil. Též je důležité si klást otázky, jak bylo na biskupa nahlíženo v pramenech okresních a krajských církevních tajemníků. Dále jak probíhala internace na biskupství, nýbrž i jakým způsobem probíhalo omezení moci biskupa, jak se změnila situace od jeho nástupu v roce 1947 v průběhu následujících několika let. A v neposlední řadě, jak probíhala tzv. akce Hlouch, jež měla za úkol odstranit Josefa Hloucha z diecéze.

Bakalářská práce je členěna do devíti kapitol a osmnácti podkapitol. Kapitola *Církevní a politické souvislosti do roku 1948* seznamuje čtenáře s děním v katolické církvi nejprve v období protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1945 a poté v období třetí Československé republiky v letech 1945-1948. Následující kapitola *Život Josefa Hloucha do roku 1948* je členěna na dvě podkapitoly. První z nich se věnuje moravskému působení Josefa Hloucha. Druhá část se zabývá příchodem Josefa Hloucha do českobudějovické diecéze. V neposlední řadě přibližuje jeho první měsíce jako biskupa, kdy mohl svobodně působit.

Kapitola *Změna situace* je členěna na tři podkapitoly. V první z nich *Nástup komunistů k moci*, jak již název vypovídá, se budu snažit přiblížit období, kdy v Československu začíná dlouhá éra komunistické totality. Proto, abychom pochopili, jak fungoval dohled státu nad církví, je též důležité zmínit strukturu církevního aparátu.

Důležitou část této kapitoly tvoří podkapitola *Postupné omezování Josefa Hloucha ve funkci biskupa*, kde se od prvního omezení ze strany StB dostáváme k dosazení vládního zmocněnce na konzistoř až k úplné internaci.

Následující podkapitola přibližuje osudy osobností, které věrně stály po boku biskupa a pomáhaly mu s tajnou korespondencí. Je zde též nastíněno, jak korespondence probíhala, kdy došlo k odhalení kurýrní sítě a jakým způsobem byly tyto osoby potrestány.

Závěrečný celek práce přibližuje jednak poslední měsíce Josefa Hloucha v diecézi, ale především tzv. akci Hlouch, která byla komunisty pečlivě naplánovaná a na jejímž konci byl biskup Hlouch tajně v noci převezen do internačního kláštera v Kadani. V rámci akce byl Josef Hlouch obviněn za skutečnost, že zastával nepřátelský postoj vůči republice.

V kvalifikační práci budu vycházet z archivních materiálů ze Státního oblastního archivu v Třeboni a též z Národního archivu v Praze, které se ukázaly jako důležitý pramen pro samotné jádro kvalifikační práce. Jedná se o zprávy církevních tajemníků a Státního úřadu pro věci církevní, které dokládají pohled režimu na osobu biskupa Hloucha.

V bakalářské práci budu především vycházet z literatury dvou odborníků na osobnost biskupa Josefa Hloucha. Prvním z nich je historik Martin Weis působící na Teologické fakultě Jihočeské univerzity, který se dlouhodobě zabývá osobností a dílem českobudějovického biskupa Josefa Hloucha. Kromě monografie *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*¹ jsem taktéž čerpala z jeho studií publikovaných v periodiku *Studia theologica*, které se kromě biskupa věnují i kontextu církevního vývoje v českobudějovické diecézi v době nacistické a komunistické totality. Druhý odborník, z jehož prací jsem vycházela, je historik František Kolouch, který je autor monografie o životě Josefa Hloucha. Taktéž ve své monografii *Internace biskupů* věnuje rozsáhlý prostor biskupu Hlouchovi.

Jako velmi přínosná se v průběhu mého bádání ukázala studie od Tomáše Fabera s názvem *Zmocněnci ministerstva školství*,² která se podrobně věnuje působení vládních zmocněnců, jenž byli dosazeni na konzistoř, aby důsledně kontrolovali každý krok biskupa Hloucha a pravidelně posílali zprávy o dění kolem Josefa Hloucha na Státní úřad pro věci církevní.

Současně mi byla velmi důležitým zdrojem studie Petry Gabrielové s názvem *Josef Hlouch ve vybraných dokumentech státní bezpečnosti*,³ jež se zabývá výslednými protokoly osob spolupracujících s biskupem Hlouchem. V neposlední řadě nemohu opomenout ani sborník Státního oblastního archivu v Třeboni s názvem *Josef Hlouch, devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech*,⁴ jenž byl vydán k příležitosti čtyřiceti let od úmrtí

¹ Martin, WEIS, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*, Praha 1999.

² Tomáš FABER, *Zmocněnci Ministerstva školství, věd a umění (MŠVU) na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949-1956*, *Studia theologica* 12, 2010, č. 2, s. 35-53.

³ Petra GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, Sborník Archivu bezpečnostních složek 6, 2012, č. 10, s. 171-190.

⁴ Vlastimil KOLDA – Daniel KOVÁŘ – Václav RAMEŠ, *Josef Hlouch: devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech*, České Budějovice 2012.

biskupa Hloucha. Zde se ukázaly jako klíčové prameny StB. Jako stěžejní pro první měsíce Josefa Hloucha v českobudějovické diecézi se ukázalo periodikum *Hlas lidu*.

Základní využitou metodou je přímá, která sleduje osud Josefa Hloucha během doby od jeho narození až do internace komunistickým režimem. V první kapitole je též využit synchronní přístup, kde sleduji události obecně v protektorátu a poté v Československu a ve stejné době zároveň v českobudějovické diecézi. Synchronní přístup umožňuje sledovat, jak události v protektorátu a v Československu ovlivnily dění v diecézi.

II. Církevní a politické souvislosti do roku 1948

II.1. Situace v době protektorátu

V důsledku mnichovské dohody přišly české země o 3 860 000 obyvatel. Održené pohraniční území bylo začleněno do nacistické Třetí říše jako župa Sudety. Prezident republiky Edvard Beneš odstoupil týden po mnichovské dohodě, která byla podepsána 30. září 1938. Ve funkci prezidenta nahradil Edvarda Beneše 30. listopadu téhož roku Emil Hácha, jenž byl někdejší prezidentem Nejvyššího správního soudu. Od 23. listopadu začala platit autonomie Slovenska a od 16. prosince též Podkarpatské Rusi.⁵ Dne 15. března 1939 bylo obsazeno německými vojsky zbývající území Čech a Moravy a byl zřízen protektorát Čechy a Morava. Již předchozího dne si slovenský sněm odhlasoval nezávislost slovenského státu v čele s prezidentem Jozefem Tisem a Podkarpatská Rus byla obsazena maďarskými vojsky.⁶

K pacifikaci území Adolf Hitler jmenoval dne 18. března 1939 prvního říšského protektora, kterým se stal Konstantin von Neurath, jenž předtím působil jako německý ministr zahraničí a poté jako ministr bez portfeje. Říšský protektor měl na starosti civilní sektory říšské správy a na regionální úrovni mu byly podrobeny oberlandáty. Po odvolání Konstantina von Neuratha převzal jeho pravomoci zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich. Dne 27. května 1942 byl po atentátu na Reinharda Heydricha ustanoven nový zastupující protektor, kterým se stal Kurt Daluege, jenž byl do té doby šéfem říšské pořádkové policie. Faktickou moc v té době vykonával Karl Hermann Frank, který až do dubna 1945 zastával funkci německého státního ministra pro protektorát Čechy a Morava. V srpnu 1943 byl do úřadu říšského protektora jmenován Wilhelm Frick, avšak úřad již v té době plnil spíše reprezentativní roli.⁷

Svatý stolec ani v době druhé republiky neodvolal svého nuncia Saveria Rittera, protože neuznal zánik Česko-Slovenska. Saverio Ritter byl vyhoštěn nacisty až v dubnu 1939, tedy již v období protektorátu. V letech 1939-1945 zastupoval Svátý stolec v protektorátu apoštolský nuncius v Berlíně Cesare Orsenigo. Vatikán se ohradil proti rozhodnutí říšských úřadů trvale od českých a moravských diecézí oddělit jejich održené oblasti a také byl proti dosazování

⁵ V souvislosti s obdobím od mnichovské dohody do vzniku protektorátu Čechy a Morava hovoříme o druhé republice.

⁶ Martin WEIS, *Osudy katolické církve na jihu Čech v období protektorátu Čechy a Morava*, *Studia theologica* 1, 1999, č. 1, s. 63.

⁷ Jan STRÍBRNÝ, *Církev a náboženský život za nacistické okupace*, in: *Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století*, ed. Jiří Mach, Dobruška 2009, s. 93-96.

německých biskupů. Održené farnosti byly podle kanonického práva svěřeny pouze dočasně pod rakouské a německé diecéze, jež s danou diecézí sousedily.⁸

Během války se konalo několik národních manifestací, které probíhaly nejčastěji během pohřbů významných osobností a náboženských poutí. První velká manifestace proběhla během poutě na horu Říp na konci dubna 1939, jež se zúčastnilo okolo 60 000 lidí. Za další národní manifestaci lze pokládat oslavy památky mistra Jana Husa, jež se uskutečnily v Praze ve dnech 5. a 6. července 1939. Největší shromáždění lidu v českobudějovické diecézi v době protektorátu proběhlo během náboženské poutě na Chodsku dne 13. srpna 1939. Pout' navštívilo 120 000 lidí a stala se z ní protinacistická manifestace. Kněz a vrchní předseda české organizace Československé strany lidové Bohumil Stašek, který manifestaci pořádal, byl nacisty uvězněn v koncentračním táboře v Dachau. Jak uvádí historik Jan Stříbrný: „*Poutě v roce 1940 již neměly tak masový charakter, neboť úřady kromě bezpečnostních opatření často omezovaly účast i dalšími formami, mj. administrativně (zabraňování propagace) a technicky (omezování dopravy). Přesto se např. na pouti na Říp (28. 4.) sešlo na 30 000 lidí, na Radhošti (7. 7.) kolem 55 000 osob.*“⁹

Okupace se dotkla také církevního školství. Dne 17. listopadu 1939 nacisti uzavřeli všechny české vysoké školy. Jelikož se situace s uzavřením vysokých škol dotkla také české teologické fakulty, nechal pražský arcibiskup Karel Kašpar dále otevřené alespoň Arcibiskupské bohoslovecké učiliště pražské. Učiliště sídlilo nejprve v budově arcibiskupského semináře v Dejvicích a poté bylo v červenci 1942 přesunuto do letního sídla arcibiskupa v Dolních Břežanech. Nacisté však do provozu bohosloveckého učiliště zasahovali, a to především tím, že rozhodovali o tom, kdo bude na učilišti přednášet. Omezování se také týkalo i dalších církevních škol, které byly rušeny kvůli potřebám nacistů zřizovat kasárny či úřady v budovách škol.¹⁰

Církevní politiku v protektorátu vedl především Úřad říšského protektora. Vyšetřování a zatýkání bylo v rukou tajné státní policie (gestapo). Gestapo mělo v úřadovnách v Praze a Brně církevní podreferáty. Na služebnách na venkově mělo gestapo jeden až dva referenty. K prvnímu většímu množství zatčených kněží došlo dne 1. září 1939 v důsledku preventivní akce Albrecht I. Následujícího roku začali nacisté v proticírkevní politice přitvrzovat. Nejprve začalo docházet k omezování katolického tisku. Dne 26. listopadu bylo zastaveno vydávání

⁸ Tamtéž, s. 104.

⁹ Tamtéž, s. 107-108.

¹⁰ Michal PEHR, *Katolická církev v Československu 1945-1948. Katolíci mezi nacismem a komunismem: Lenin, či Kristus?*, Praha 2023, s. 97-99.

týdeníku *Neděle*. Další noviny mohly vycházet jen v případě, pokud byl v každém vydání politický článek, který se zabýval válečným vývojem. Povolený tisk podléhal přísné cenzuře ze strany nacistů. Dále bylo dne 9. prosince vydáno vládní nařízení rušící část náboženských svátků, zrušen byl svátek Tří králů, Nanebevzetí Panny Marie, Všech svatých a také Neposkvrněné početí Panny Marie.¹¹

Správa katolické církve se i nadále během protektorátu členila na šest diecézí, přičemž šlo o pražskou arcidiecézi, litoměřickou diecézi, českobudějovickou diecézi, královéhradeckou diecézi, olomouckou arcidiecézi a brněnskou diecézi. Za války došlo k úmrtí několika biskupů. Dne 2. května 1940 zemřel českobudějovický biskup Šimon Bárta, následně si druhý den českobudějovická katedrální kapitula zvolila jako dočasnou hlavu diecéze kapitulního vikáře Jana Caise. O rok později zemřel také pražský arcibiskup a kardinál Karel Kašpar, a tak arcidiecézi až do volby nového arcibiskupa v roce 1946 spravoval generální vikář Bohumil Opatrný. Královéhradeckou diecézi vedl do roku 1956 biskup Mořic Pícha a litoměřickou diecézi do roku 1948 biskup Anton Alois Weber. Na Moravě se římskokatolická církev členila na olomouckou arcidiecézi a na diecézi brněnskou. Olomouckou arcidiecézi vedl do roku 1947 arcibiskup Leopold Prečan a brněnským biskupem byl Josef Kupka, který zemřel v roce 1941. Nástupcem Josefa Kupky se stal až v roce 1946 Karel Skoupý.

V klášteře v Zásnukách byl na nátlak gestapa zřízen v listopadu 1941 internační tábor pro kněží. Nacisté tak využili institut, v němž kněží vykonávali tresty za provinění proti kanonickému právu (tzv. demeritní domovy). Navenek měl být tento demeritní dům veden katolickou církví, avšak ve skutečnosti rozhodovalo o umístění kněží gestapo. V Zásnukách byli zadržováni kněží, kteří se stali pro nacisty nepohodlnými anebo kněží, kterým byly uloženy nižší tresty, někteří kněží byli z kláštera posíláni do koncentračních táborů. Celkem se internace v klášteře v Zásnukách týkala 72 duchovních, přičemž z českobudějovické diecéze byl v klášteře vězněn kněz z Jílovic Karel Nohel. Důvodem jeho internace bylo, že používal české tiskopisy, a ne úřední německo-české. Zde také v roce 1944 zemřel.

Mnoho duchovních bylo vězněno v Praze na Pankráci nebo v Terezíně, velká část kněží byla vězněna ve věznicích v Říši. Dále byli duchovní posíláni do koncentračních táborů, nejprve do Dachau, Buchenwaldu, Mauthausenu či Osvětimi. V roce 1942 bylo nacisty rozhodnuto přesunout všechny duchovní do koncentračního tábora Dachau.¹²

¹¹ Stanislava VODIČKOVÁ, *Katolická církev a nacismus*, in: *Katolická církev v Československu. Kardinál Josef Beran a jeho doba*, ed. Markéta DOLEŽALOVÁ, Praha 2020, s. 64-65.

¹² M. PEHR, *Katolická církev*, s. 112-114.

II.1.1. Českobudějovická diecéze za války

Po uzavření mnichovské dohody dne 30. září 1938 nechal českobudějovický biskup Šimon Bárta zřídit pro 134 odtržených farností generální vikariát se sídlem ve Vyšším Brodě. Prvním generálním vikářem se stal opat Tecelin Jaksch¹³ a po jeho zatčení opat Dominik Kaindl. Avšak již během prosince 1939 došlo k oddělení pohraničních farností a jejich začlenění pod správu diecézí v Německé říši. Konkrétně šlo o diecézi pasovskou, řezenskou, svatohypolitskou a lineckou.¹⁴

K obsazení kláštera německým vojskem došlo dne 2. října 1938, kdy se dva týdny v klášteře nacházelo stanoviště generálů wehrmachtu Friedricha Materny a Friedricha Dollmanna. Opat Dominik Kaindl ve svém deníku k situaci uvedl: „*Se zadostiučiněním Němci viděli, jak se Češi chystají k odchodu. Byly to pro Němce povznášející dny, když všechno bylo německé, čeští úředníci, dohlížitelé apod. zmizeli a česká škola byla uzavřena...*”¹⁵

Opat Tecelin Jaksch byl během listopadu 1938 českobudějovickým biskupem Šimonem Bárta jmenován generálním vikářem pro německou část českobudějovické diecéze. Opat se obával případného zatčení, a tak vzápětí dne 21. listopadu rezignoval. V následujících dnech byl opravdu zatčen a odvezen do Lince, kde byl následně odsouzen k trestu půlročního vězení. Následně až do konce války pobýval v klášteře v Předklášteří u Tišnova.

Z odtržených oblastí v pohraničí zahynuli tři němečtí kněží v koncentračním táboře v Dachau, pět jich věznění přežilo, šestnáct jich bylo nuceno opustit své farnosti a šestnáct kněží bylo gestapem odsouzeno k pokutě. Takto odsouzení kněží většinou odsuzovali genocidu Židů.

Nejdříve byl nacisty přidělen do kláštera civilní správce, ale nakonec byl dne 17. dubna 1941 klášter zrušen. Díky dobrým vztahům s prezidentem Edvardem Benešem mohl Tecelin Jaksch ihned po válce dne 10. května 1945 opět převzít opatský úřad v klášteře ve Vyšším Brodě. Velkým problémem byla neochota českých obyvatel v pohraničí přijímat duchovní, kteří patřili k německé národnosti. Situace se dotkla například Horního Dvořiště, kde Závodní rada železničářů požádala o dosazení českého kněze. O této záležitosti však nerozhodovala konzistoř, nýbrž opat kláštera ve Vyšším Brodě. Po odsunu německých kněží zůstali v klášteře pouze opat Tecelin Jaksch a dva čeští řeholníci, krátkou dobu po válce bylo také umožněno pěti

¹³ Tecelin Jaksch (1885-1954), opat vyšebrodského kláštera. Pocházel z Haklových Dvorů u Českých Budějovic. V roce 1908 byl v Linci vysvěcen na kněze. Následně působil v Přídoři a v Boršově nad Vltavou, zde bylo jeho působení přerušeno první světovou válkou, ve které působil jako polní kurát na italské frontě. Vyšebrodským opatem byl zvolen dne 23. května 1925. Byl známý svou dobročinností, ve Vyšším Brodě nechal zřídit mateřskou školu a klášterní nemocnici a v Loučovicích dal postavit domov pro seniory. Po emigraci do Rakouska v roce 1948 byl zvolen opatem – administrátorem v klášteře v Reinu, kde zemřel v roce 1954.

¹⁴ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 63.

¹⁵ Týž, *Vyšebrodský opat P. Tecelin Jaksch, O. Cist. – osobnost náboženského života německy mluvící oblasti jižních Čech v letech 1938–1948*, Verba Theologica 6, 2007, č. 13, s. 121.

starým německým mnichům setrvat v klášteře. Situace se náhle změnila, ministr zemědělství Július Ďuriš prosazoval proti církvi vyvlastnění půdy, a tak byl během let 1946-1947 klášter mnohokrát navštěvován policií. Po únorovém převratu v roce 1948 policie zabavovala korespondenci a prováděla časté domovní prohlídky. V obavách o klášterní majetek opat Tecelin Jaksch uschoval Závišův kříž, který byl velmi cenným pokladem kláštera, svěřil ho do rukou biskupa Josefa Hloucha. Následně opat Tecelin Jaksch emigroval dne 26. července 1948 do Rakouska.¹⁶

Po mnichovské dohodě se situace změnila také v kněžském semináři. Na pražskou německou teologickou fakultu odešli posluchači z odtržených německých oblastí českobudějovické diecéze, a tak počet bohoslovců v semináři na jihu Čech značně poklesl. V průběhu války byla část budovy zabrána pro městský zásobovací úřad. Během podzimu 1942 byli všichni čeští bohoslovci ze semináře posláni do Ostravy na práci do dolů a část do továren na munice v říši. Seminář až do května 1945 fungoval jen omezeně a většina bohoslovců se do něj vrátila až po skončení 2. světové války.¹⁷

Důležitou osobností českobudějovické diecéze byl již za 2. světové války Jan Cais, který se narodil dne 1. dubna 1878 v obci Stachy u Vimperka. Na kněze byl vysvěcen roku 1901 v Českých Budějovicích. Poté působil jako kaplan v rodné obci Stachy, Pohoří na Šumavě a v Kaplici. Od listopadu 1944 do května 1945 byl vězněn v Praze a v Terezíně. Po válce mu byl nabídnut úřad českobudějovického biskupa, ale pro svůj zdravotní stav odmítl. Nový biskup Josef Hlouch jmenoval v roce 1947 Jana Caise nejprve generálním vikářem a poté děkanem kapituly. Jan Cais zemřel v dubnu 1950.¹⁸

Další důležitou osobností, jež je potřeba zmínit, byl rovněž Antonín Eltschkner, který byl Svatým stolcem navržen na českobudějovického biskupa. Narodil se dne 4. června 1880 v Poličce a následně v Litomyšli vystudoval gymnázium. V roce 1905 v Římě přijal kněžské svěcení a získal doktorát z teologie. Poté působil jako kaplan ve Svojšínově, Plzni a v Kolíně. Během let 1924-1925 vyučoval církevní dějiny a liturgiku v kurzu pro laické katechety v Praze. Do roku 1925 působil jako místopředseda místní organizace Československé strany lidové na Vinohradech. Byl taktéž činný v Lize katolických esperantistů v Československu, v níž působil od roku 1926 jako její předseda.¹⁹

¹⁶ Tamtéž, s. 123-124.

¹⁷ Jaroslav KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995, s. 73.

¹⁸ <https://cirkevnihistorie.estranky.cz/clanky/dieceze-v-ceske-republice/b--dieceze-ceske-budejovice.html>

¹⁹ Milan BUBEN, *Encyklopedie českých a moravských pomocných (světících) biskupů*, Praha 2014, s. 42.

Od roku 1931 působil Antonín Eltschkner jako generální vikář pražské arcidiecéze, během roku 1933 byl papežem Piem XI. jmenován pražským pomocným biskupem. Biskupské svěcení přijal v březnu 1933 v Praze. Téhož roku byl ustanoven úředníkem arcibiskupského církevního soudu. Během nemoci českobudějovického biskupa Šimona Bárty se stal jeho zástupcem, a tak ho Svatý stolec navrhl po smrti Bárty na nového biskupa budějovické diecéze, avšak pro odpor nacistické moci se jím nestal. Všechny biskupské funkce spjaté se zástupem vykonával Antonín Eltschkner i dále až do jmenování Josefa Hloucha biskupem v roce 1947. Po roce 1948 udržoval oficiální vztahy s komunistickým režimem, zemřel v roce 1961 v Brně.²⁰

Dne 2. května 1940 došlo k úmrtí českobudějovického biskupa Šimona Bárty. Jeho pohřeb se konal o pět dní později, přičemž se jej účastnil obrovské množství laiků a kněží. Obřady vedl zmíněný pražský pomocný biskup Antonín Eltschkner a z důvodu oprav v katedrále sv. Mikuláše se zádušní mše konala v klášterním kostele Panny Marie.²¹

V reakci na úmrtí biskupa Bárty chtěl Svatý stolec v létě 1940 po skončení tajného kanonického procesu v Římě jmenovat novým českobudějovickým biskupem Antonína Eltschknera, který působil jako pražský pomocný biskup, českobudějovickou diecézi dobře znal, poněvadž tam dojížděl biřmovat a světit kněze. Německá vláda si ale přála biskupa z Říše, nebo biskupa německého původu. Německý vyslanec u Svatého stolce Diego von Bergen nakonec však uznal, že nemá právo do volby zasahovat, avšak zmínil, že vláda by si přála jako kandidáta biskupa Johanna Remigera. Dne 21. srpna 1940 zdůraznil rada německého velvyslanectví při Svatém stolci Fritz Menshausen, aby se jmenování neuskutečnilo bez vědomí vlády. Pokud by však byl novým pražským arcibiskupem jmenován Němec, vláda by v případě českobudějovické diecéze byla schopna ustoupit. Situací byla pověřena zvláštní komise Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti, která dne 31. října 1940 rozhodla následovně:

- 1) *„Pevně trvat na Eltschknerově jmenování a německé vládě zdůraznit, že jmenování českého biskupa pro české obyvatelstvo je v souladu s požadavkem dobra duší.*
- 2) *Neustupovat před žádným nátlakem německé vlády, ale klidně a jasně poukázat na právo Svatého stolce.*
- 3) *V případě, že vláda zabrání novému biskupovi vstoupit do jeho diecéze, ale v mezích možnosti bude dočasně postaráno o její správu, vyčkat, až lepší doba dovolí pastýři ujmout se svěřeného stádece.”²²*

²⁰ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 39-40.

²¹ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 64.

²² J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 41.

Antonín Eltschkner se novým biskupem nestal, a to především proto, aby nedošlo k dalším nacistickým perzekucím vůči církvi. Českobudějovickým biskupem byl jmenován až v roce 1947 Josef Hlouch.

V jižních Čechách bylo nacistickým režimem za 2. světové války perzekuováno 39 kněží a 1 řeholní představená, z nichž 19 kněží skončilo v koncentračních táborech, 13 jich bylo vězněno v Zásmukách, 6 ve věznicích. Z toho celkem 8 kněží zemřelo v koncentračních táborech a 1 duchovní byl popraven. Také kněží působící v odtržených oblastech diecéze byli perzekuováni. Z celkem 210 kněží zahynuli 3 v Dachau, 5 jich přežilo a 14 dostalo peněžní pokutu.²³

V době protektorátu byla katolická církev všemožně utlačována. Došlo k pozastavení většiny katolického tisku a též došlo ke zrušení části náboženských svátků. V Zásmukách nechali nacisté zřídit internační tábor pro kněží, kterým byly uloženy nižší tresty. Část kněží byla vězněna v pražské věznici na Pankráci a též v Terezíně. Konečnou stanicí se pak pro mnohé stal koncentrační tábor Dachau.

²³ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 65-69.

II.2. Církevní souvislosti po 2. světové válce

Záhy po skončení 2. světové války začalo docházet k postupné obnově katolické církve.

K první poválečné biskupské konferenci se sešli biskupové v Olomouci ve dnech 13.-15. listopadu 1945, kdy vydali společný pastýřský list, v němž biskupové obnovili slib oddanosti republice a vyslovili poděkování Bohu za ukončení utrpení během války. Prohlásili: „*Společně se všemi katolíky chceme ze všech sil pracovat o její rozkvět.*”²⁴

Za českobudějovickou diecézi podepsal pastýřský list zástupce kapitulního vikáře strahovský opat Bohuslav Jarolímek.

K obnovení katolického tisku došlo záhy po válce a mezi prvními začaly vycházet katolické týdeníky *Rozséváč* a *Neděle*. *Rozséváč* vycházel v Olomouci a *Neděle* v Praze. V listopadu 1945 proběhla porada ohledně katolického tisku na Ministerstvu informací, kde ministr informací Václav Kopecký přijal katolickou delegaci, kterou vedl strahovský opat Bohuslav Jarolímek. Ministerstvo konstatovalo, že církvi bude přidělen malý počet papíru, a to kvůli omezenému počtu zásob. Ve skutečnosti však ministerstvo nepovolilo ani některá periodika, která stanovený počet papíru nepřekračovala. Naopak na komunistický tisk žádná omezení neplatila. Dne 16. prosince 1945 bylo také obnoveno periodikum *Katolík*, v jejímž redakčním vedení stál kněz Adolf Kajpr.²⁵

Po válce přestaly být v Československu slouženy mše v německém jazyce. Stalo se tak v důsledku směrnice vydané ministerstvem vnitra dne 12. března 1946, která se týkala jazykově smíšených farností. Ve směrnici bylo řečeno, že Československo je po válce stát národní a ne národnostní.²⁶

Diplomatické vztahy mezi Československem a Svatým stolcem byly obnoveny v červnu 1946. Vatikánský zástupce Saverio Ritter se vrátil do Prahy dne 11. června 1946 ve funkci internuncia, protože předválečná nunciatura v Praze nebyla již po válce z rozhodnutí vlády obnovena. Na začátku roku 1946 se dočasně ujal správy československého vyslanectví ve Vatikánu s titulem chargé d'affaires mladý František Schwarzenberg, který byl již přes svůj věk zkušeným diplomatem a účastníkem domácího odboje.

V srpnu 1946 se stal československým vyslancem ve Vatikánu Artur Maixner, který byl v roce 1939 jmenován chargé d'affaires ve Finsku, avšak kvůli vypuknutí druhé světové války nemohl úřad převzít. Papež Pius XII. mu, při příležitosti, kdy se stal vyslancem

²⁴ Václav VAŠKO, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, I, Praha 1990, s. 188.

²⁵ Tamtéž, s. 42.

²⁶ Tamtéž, s. 131.

ve Vatikánu, sdělil: „*Díky státnické rozvaze a mírumilovnosti prezidenta Beneše zaujme Československá republika opět ve světové politice postavení, které měla před Hitlerovou invází a která jí právem patří.*”²⁷ Pronesl touhu i nadále udržovat dobré kontakty s Československem a poděkoval za rychlé obnovení vzájemných vztahů po válce.

V prvních poválečných letech došlo k obsazení opuštěných stolců v Brně, Praze, Litoměřicích a Českých Budějovicích. Jako první byl jmenován brněnským biskupem dne 30. června 1947 Karel Skoupý. Novým pražským arcibiskupem jmenoval papež Pius XII. Josefa Berana, protože od smrti arcibiskupa Karla Kašpara v roce 1941 nebyl úřad pražského arcibiskupa obsazen. Biskupské svěcení přijal Josef Beran v katedrále sv. Víta dne 8. prosince 1946, během svěcení byla přítomna téměř celá vláda s ministerským předsedou Klementem Gottwaldem. V Českých Budějovicích se biskupského úřadu ujal dne 7. září 1947 Josef Hlouch. Jako poslední po válce byl v Litoměřicích vysvěcen biskupem dne 16. listopadu 1947 nacisty perzekuovaný Štěpán Trocha.²⁸

²⁷ Tamtéž, s. 139.

²⁸ Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2013, s. 65-66.

II.2.1. Českobudějovická diecéze po válce

Pro pochopení situace v katolické církvi po 2. světové válce je také nutné nastínit církevní vývoj v českobudějovické diecézi. Na základě dekretu prezidenta Edvarda Beneše vydaného dne 19. května 1945 byl zkonfiskován majetek Němců a Maďarů. Následně 2. srpna téhož roku bylo Benešovým dekretem odebráno občanství Němcům a Maďarům. O odsunu tří milionů Němců bylo rozhodnuto již na jednání v Postupimi v létě 1945.

Z českobudějovické diecéze bylo vypraveno celkem 110 transportů s 127 501 Němci. Z Českých Budějovic bylo uskutečněno 6 transportů, celkem 7 197 osob bylo rozděleno mezi Württenbersko a Bavorsko. Nejvíce transportů vyjelo z Českého Krumlova a pouze jeden transport vyjel z Volar a Horšovského Týna. Odsun se také týkal německých kněží, kterých z českobudějovické diecéze odešlo celkem 87. Do rakouských diecézí odešlo 16 kněží a do německých diecézí přešlo 71 kněží. Odsunutým německým kněžím bylo dovoleno vzít si sebou 100 kg i více osobních zavazadel. Bylo to proto, aby si s sebou mohli vzít předměty jako kněžský oděv nebo breviář v případě, že věci byly jejich osobním majetkem. Váhové limity pro kněží byly uveřejněny v oběžníku Zemského národního výboru v Praze ze dne 9. července 1946.²⁹

V důsledku zániku vybraných pohraničních farností a odsunu německého obyvatelstva z pohraničí byla nutnost vytvořit novou diecézní organizaci. Rozdělení proběhlo na vikariát generální v Českých Budějovicích, Českém Krumlově, Domažlicích, Jindřichově Hradci, Písku, Klatovech a v Táboře a dvanáct venkovských vikariátů, které odpovídaly hranicím politických okresů.³⁰ V českobudějovické diecézi došlo během válečných let naštěstí jen ke dvěma poškození kostelů. Byl to kostel s farou v Klenčí pod Čerchovem a kostel v Maxově, který vyhořel do základů i se zařízením.

Na jihu Čech byli po skončení 2. světové války potrestáni dva kněží, kteří během válečných let spolupracovali s okupanty. Prvním z nich byl Josef Mojžíš, který působil jako administrátor v Husinci a byl suspendován za udávání. Avšak podle svědka Wolfganga Jilečka měl Josef Mojžíš působit pouze jako tlumočník pro gestapo. Druhým suspendovaným byl administrátor ze Stříbrných Hor Josef Bareš, jenž byl za spolupráci s gestapem odsouzen k doživotnímu vězení.³¹

Velkou poválečnou událostí se stala oslava sv. Vojtěcha během příležitosti výročí 950 let od jeho mučednické smrti. Výroční rok sv. Vojtěcha probíhal od dubna 1947 do dubna

²⁹ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 28-31.

³⁰ J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 42.

³¹ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 30.

1948. V českobudějovické diecézi se konala pouť ostatků sv. Vojtěcha od 27. června do 13. července 1947. V Červené Řečici u Pelhřimova je přivítal kapitulní vikář Jan Cais, v Pelhřimově byly do druhého dne, poté putovaly do Jindřichova Hradce. Přes další jihočeská města se relikvie dostaly dne 4. července do Českých Budějovic. Ve městě byly přivítány slavobránou postavenou na hranicích města za doprovodu kapitulního vikáře Jana Caise s doprovodem několika kněží, zástupců vojska, okresního národního výboru, místního národního výboru a zástupců dalších spolků. Za účasti průvodu byly ostatky dovezeny na hlavní náměstí, kde se shromáždilo více než 10 000 lidí. Předseda okresního národního výboru Jan Greiner přednesl úvodní projev, poté byly relikvie přeneseny do katedrály. Následující den celebroid probost kapituly Karel Boček za účasti velkého množství věřících mši svatou.³²

Po ukončení druhé světové války se českobudějovická diecéze potýkala především s problematikou odsunu Němců. Situace se dotkla také kněží německé národnosti, kterých bylo celkem 87 nuceno odejít do Německa či Rakouska.

³² Tamtéž, s. 32-34.

III. Josef Hlouch před rokem 1948

III.1. Život Josefa Hloucha před příchodem do diecéze

Pozdější devátý českobudějovický biskup Josef Hlouch se narodil dne 26. března 1902 v Lipníku u Třebíče jako páté z třinácti dětí. Pocházel ze skromné rodiny rolníka Jakuba Hloucha a jeho manželky Marie, rozené Ošmerové. Jeho otec Jakub Hlouch byl synem výměnkáře Antonína Hloucha z Klučova a Anny, rozené Floriánové. Rodiče Josefa Hloucha Jakub s Marií pocházeli ze stejné obce a znali se již od dětství, Marie byla mladší celkem o sedm let. Měla šest bratrů, z nichž třem bylo umožněno studovat.

Čtyři dny po narození, dne 30. března 1902, byl Josef Hlouch pokřtěn. Jeho kmotrem se stal strýc Josef Ošmera a kmotrou babička Anna Ošmerová. Několik Hlouchových sourozenců zemřelo již v dětském věku. Nejstarší bratr Václav se narodil v roce 1897 a v roce 1899 se narodil František. Sestra Anastázie se narodila v roce 1903 a po ní v roce 1905 Žofie a Cecílie. V roce 1907 se narodila Aloisie, následoval ji nejmladší bratr Stanislav, jenž se narodil v roce 1908. Josefova oblíbená sestra Anežka se narodila v roce 1911. Pomáhala mu celý život, nejdříve během doby, kdy byl knězem, a pak i později, když se stal biskupem.³³

Na podzim 1908 začal Josef chodit do obecné školy v Lipníku. Již v této době se u něj začaly projevovat první zdravotní problémy, které zdědil po matce, proto musel mít mezi první a druhou třídou odklad. Od třetí třídy pokračoval ve škole v Hrotovicích, neboť škola v Lipníku byla pouze dvouletá. V době, kdy v Evropě vypukla první světová válka, chystal se dvanáctiletý Josef Hlouch opustit Lipník a vydal se studovat arcibiskupské gymnázium do Kroměříže. Rodiče si studia nemohli z finančních důvodů dovolit, ale našťastí vypomohl strýc z matčiny strany Josef Ošmera a dostal Josefa a jeho bratra Františka na studia. František vystudoval stejně jako jeho strýc práva a později pracoval jako přednosta daňového oddělení na zemském finančním ředitelství v Brně. Josef Hlouch byl ubytován v malém chlapeckém semináři v přízemí budovy. V době jeho příchodu byla budova gymnázia využívána pro více než tisíc vojáků. Až v polovině září vojáci opustili gymnázium a nový školní rok začal dne 1. října 1914. Mladý Josef jezdil do rodné obce jen na prázdniny. Do přílehlého zámeckého parku chodili studenti běhat a cvičit, v zimních měsících zase chodili na nedaleký rybník bruslit. Gymnázium také mělo vlastní zahradu se záhony, o které studenti pravidelně pečovali. Velmi se také dbalo o duchovní rozvoj studentů, denně chodili do kaple na mši.

³³ Jiří ČERNÝ, *Moravské kořeny biskupa Josefa Hloucha*, Setkání 22, 2012, č. 9, s. 4.

O církevních svátcích, především o Velikonocích, se účastnili procesí, studenti měli v oblíbě také časté procházky a výlety do nedalekých cílů. V doprovodu vyučujících se účastnili procházek podél řeky Moravy anebo se účastnili výletu na zámek Chropyně, který je známý pro svou sbírku zbraní. Velkým problémem na gymnáziu bylo zdraví, sám Josef byl velmi často nemocný a měl podlomené zdraví i do budoucna. Jelikož zrovna řádila válka, měl hlad a byl odkázán na balíčky, které mu posílala jeho rodina.

Od prvního ročníku ho vyučoval náboženství profesor František Cinek, jenž se stal později Hlouchovým velkým vzorem a kolegou. První ročník, stejně jako všechny následující, ukončil s vyznamenáním. Jelikož byl tak vynikajícím studentem, mohl využívat příspěvku nadace Františka Ehrmanna, který činil ročně 500 korun. Na doporučení Františka Cinka byl Hlouch zvolen starostou mariánské družiny. Jeho první veřejné vystoupení proběhlo v létě 1920, kdy byl zvolen zástupcem studentů na sjezdu katolického studentstva v Třebíči. Svá studia úspěšně zakončil dne 16. června 1922 maturitní zkouškou.³⁴ V srpnu 1922 poslal Josef Hlouch žádost o přijetí do arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci: *„Nejdůstojnější arcibiskupský superioráte v Olomouci! V hluboké úctě podepsaný rozhodl se po zralé úvaze vstoupiti do stavu duchovního. Proto podává uctívou žádost za milostivé přijetí do arcibiskupského alumnátu v Olomouci, kterou odůvodňuji takto: Jest dne 26. března 1902 narozen z rodičů katolických, úplně zdrav a tělesně schopen k tomuto povolání. Absolvoval Arcibiskupské gymnázium v Kroměříži maturitní zkoušku s vyznamenáním. Písemné doklady své žádosti a doporučení dr. Františka Cinka doveze až po prázdninách. Podepsaný slibuje, že se vynasnaží, aby se stal hodným milostivého přijetí, Josef Hlouch abiturient, v Lipníku u Třebíče.”*³⁵

Ke studiím Josefa Hloucha v Olomouci existuje jen velmi málo informací. O jeho studiích nám svědčí pouze doklad o absolvování bohoslovecké fakulty, který obsahuje výčet vykonaných zkoušek. Po dokončení bohosloví v Olomouci byl dne 5. července 1926 olomouckým arcibiskupem Leopoldem Prečanem vysvěcen na kněze. Jako kněz nejprve působil ve Spálově, téhož roku v září v Kladkách u Prostějova a v prosinci byl poslán jako administrátor do Jesence, v Branticích u Krnova se stal na podzim roku 1927 kooperátorem. Rok 1928 byl pro Hloucha velmi smutný, protože nejdříve zemřel jeho strýc právník Josef Ošmera a brzy po něm maminka Marie Hlouchová. V září 1928 byl přemístěn do Hodolan na předměstí Olomouce, kde bylo jeho hlavním úkolem pomoci s rekonstrukcí kostela, chyběla zde také plně funkční fara, proto mu bylo pro soukromé účely pronajato přízemí domu

³⁴ František KOLOUCH, *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*, Brno 2013, s. 10-21.

³⁵ Tamtéž, s. 20-22.

v Purkynově ulici. Když byl kostel v lednu 1932 vyloupen dvěma mladými lupiči, zavedl Hlouch k výročí krádeže každoroční celodenní adoraci. Obnovený kostel byl dne 12. června 1932 vysvěcen olomouckým arcibiskupem Leopoldem Prečanem. Po dokončení přestavby kostela se Josef Hlouch ještě téhož roku vydal na svou první zahraniční cestu do Innsbrucku, v tyrolském městě strávil na stáži čtyři měsíce. Ve stejném roce začal psát svou disertační práci, jejíž název zněl *Idea zmrtvýchvstání v Písmu svatém*. Josef Hlouch začal působit od října 1934 jako asistent pastorální teologie na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci a ve stejném roce promoval jako doktor teologie.

Jeho první vědecká práce vyšla roku 1937 pod názvem *Problémy odpadu od církve*. Následně přišla velmi smutná zpráva, když dne 17. května zemřel v Lipníku jeho otec Jakub Hlouch. V následujícím roce se habilitoval monografií *Konverze a konvertité, hledání a návraty*, studie byla pokračováním jeho první vědecké publikace. Na fakultě pravidelně přednášel o pastorační praxi a rétorice, zde mezi jeho spolupracovníky patřil jeho vyučující z Arcibiskupského gymnázia František Cinek.³⁶

Během působení na bohoslovecké fakultě v Olomouci bydlel u své sestry Anežky a jejího manžela, kteří se do Olomouce právě přestěhovali ze Šumperka. Kromě práce na fakultě se věnoval také jiným aktivitám, byl členem arcidiecézního soudu, arcibiskupským komisařem Milosrdných sester sv. Františka a také superiorem sester premonstrátek na Svatém Kopečku. Působil také v církevních periodikách, stal se spolupracovníkem týdeníků *Rozsévač* a *Dobry pastýř*, jako redaktor působil v časopisech *Slovo Boží* a *Kazatel*.³⁷

Na přednášejícího doktora Josefa Hloucha v Olomouci vzpomínal po letech jeho žák Štefan Janega slovy: „*Pana biskupa Hloucha jsem poznal, když ještě nebyl profesorem. V roce 1936, rok před mým vysvěcením na kněze, mě učil pastorační teologii a homiletiku. Homiletika byla jeho oblíbenou materií. Vzpomínám na něho velmi živě, protože jeho přednášky byly velmi zajímavé a obohacené o jeho pastorační zkušenosti. Byl mezi námi bohoslovci velmi oblíbený, jako ten, který nejen promlouvá, ale také přitom moudře vychovává.*”³⁸

Po vzniku Katolické akce v Československu v roce 1936 se do dění zapojil také Josef Hlouch, v přípravném výboru měl na starosti technické zázemí a ubytování účastníků. Dne 12. září se s dalšími církevními hodnostáři účastnil výročních oslav 300. výročí přenesení Palladia země České z Prahy do Staré Boleslavi.

³⁶ M. WEIS, *Josef Hlouch. Pastýř a homiletik*, Praha 2016, s. 16.

³⁷ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, Praha 2018, s. 65.

³⁸ Patrik MATURKANIČ, *Biskup Josef Hlouch, pastorační význam jeho činnosti*. Disertační práce. TF Univerzita Komenského Bratislava. Bratislava 2007, s. 26.

V důsledku uzavření všech vysokých škol nacisty dne 17. listopadu 1939 mu bylo znemožněno další působení na bohoslovecké fakultě, na fakultě byl v té době již podruhé zatčen nacisty jeho kolega František Cínek a další představení kněžského semináře. Během Protektorátu Čechy a Morava odsoudil Josef Hlouch nacistický režim a celou dobu nepřestal věřit v obnovení Československa. V době protektorátu organizoval duchovní pomoc v několika moravských městech a ve svých kázáních podporoval lid. Dále také působil jako člen církevního soudu a byl olomouckým arcibiskupem Leopoldem Prečanem zmocněn k přezkušování kandidátů při farních zkouškách.³⁹

Řádným profesorem byl Josef Hlouch jmenován až po skončení druhé světové války dne 1. října 1945, protože říšský protektor Konstantin von Neurath návrh během války odmítl podepsat.⁴⁰

Josef Hlouch směřoval k dráze duchovního již během svých středoškolských studií na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži. Poslední zastávkou před jeho vytouženým povoláním se stalo absolvování bohosloví v Olomouci. Sám později vzpomínal, že možností studovat se mu splnil sen. Jeho rodina pocházela ze skromných poměrů a nebýt jeho strýce, nemohl by si Josef Hlouch studia dovolit absolvovat.

³⁹ Martin WEIS, *Biskup Dr. Josef Hlouch ve světle archivních dokumentů*, in: Pavel Marek (ed.), *Osobnost v církvi a politice*, Brno 2006, s. 631.

⁴⁰ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 36-41.

III.1.1. Josef Hlouch a Anna Marie Zelíková

V neposlední řadě je také nutno představit osobnost Anny Marie Zelíkové, jež byla pro Josefa Hloucha celoživotní inspirací. S mladou Annou, která byla členkou III. řádu karmelitek a která zasvětila život církvi, se Josef Hlouch seznámil před válkou v roce 1938 v domě Milosrdných sester sv. Kříže v Napajedlech. K Anně měl také blízko, protože s ní byl vzdálený příbuzný, jeho strýc z matčiny strany Josef Ošmera se roku 1918 oženil se Zdenou Zelíkovou, která byla příbuznou zmíněné Anny. Anna Marie Zelíková se narodila dne 19. července 1924 v Napajedlech. V domě Milosrdných sester sv. Kříže Anna absolvovala předškolní a školní docházku, v roce 1933 vykonala první zpověď a její duchovní život se začal rozvíjet. Na Zelený čtvrtek v roce 1938 se Anna náhodně dozvěděla o zabíjení nenarozených dětí, skutečnost jí zasáhla natolik, že se rozhodla obětovat za tyto hříchy. Následující den během modlitby na Velký pátek začala vykašlávat a krev, a tak na popud řádové sestry Ludmily Tichopádové navštívila lékaře. Bohužel lékař sdělil Anně nepříjemnou diagnózu, že trpí tuberkulózou. V říjnu 1940 Josef Hlouch udělil Anně řeholní jméno Marie a zařídil jí vstup do III. řádu karmelitek. Z Prahy jí Hlouch dne 15. ledna 1941 napsal: „*Sestro Marie, myslím, že jste se dnes zvláště dobře modlila, že jsem ve Vaší věci tak dobře pořídil. Prozatím sděluji: Byl jsem na pražském Karmelu! Velebná matka se zájmem vyslechla mou prosbu. Budete co nejdříve přijata do III. řádu karmelského.*” Členkou řádu se stala po složení slibu v únoru 1941.

Zvláště v letech 1940-1941 se mezi Annou a tehdy mladým knězem Hlouchem rozvinula korespondence, v dopisech ho Anna oslovovala bratříčku. V jednom z dopisů Hlouch Anně dne 14. dubna 1940 napsal: „*Odjíždím do Prahy, proto jen několik řádků. Proč do Prahy jedu a co se přihodilo, poví Vám sestřička, již to vypisují. Ve čtvrtek začínám dělnickou obnovu v Holešově. Exercie v Napajedlech bych s pomocí Boží rád dával, a to buď 27. dubna nebo 1. května.*” Anna Marie Zelíková zemřela dne 11. září 1941 ve věku sedmnácti let, a tak se jejího pohřbu o dva dny později samozřejmě účastnil Hlouch a s ním velká část místních obyvatel. Dívku obdivoval tak, že o ní později během své internace napsal biografii.⁴¹ Brzy po pohřbu začal sbírat její dopisy a fotografie, dokonce si spoustu let dopisoval s její sestrou Marií.⁴²

Josef Hlouch vzhlížel k Anně Marii Zelíkové především kvůli její oddanosti Bohu a za svou oběť, kterou dobrovolně podstoupila za nenarozené děti.

⁴¹ Kniha s názvem *Anna Marie Zelíková. Dobrovolná oběť lásky a smíru za duše*. Byla napsána během Hlouchovi internace v roce 1957.

⁴² F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 41-48.

III.2. Příchod Josefa Hloucha do českobudějovické diecéze

Josef Hlouch byl jmenován novým biskupem českobudějovické diecéze na základě papežské buly Pia XII. ze dne 25. června 1947. Názor StB na Josefa Hloucha byl doložen v dokladu z června 1947, kde Oblastní úřadovna StB v Olomouci hodnotila osobu Josefa Hloucha jako „*státně spolehlivého a zajímavící se ho o otázky sociální úrovně dělnictva.*”⁴³

Protože Josef Hlouch do té doby působil jako kněz v olomoucké arcidiecézi, byl vysvěcen na biskupa českobudějovické diecéze v chrámu sv. Václava v Olomouci. Obřad svěcení proběhl dne 15. srpna 1947 a začal v 9:00 hodin průvodem, který dovedl Josefa Hloucha do katedrály. Svěcení udílel apoštolský internuncius Saverio Ritter společně s pražským arcibiskupem Josefem Beranem a olomouckým arcibiskupem Stanislavem Zelou. Za českobudějovickou diecézi se vysvěcení zúčastnil kapitulní vikář Jan Cais a rektor kněžského semináře Karel Reban. Do Olomouce byli také pozváni brněnský biskup Karel Skoupý, královéhradecký biskup Mořic Pícha a košický biskup Jozef Čársky. Z politických činitelů se zúčastnil poslanec KDU-ČSL Josef Plojhar, předseda Místního národního výboru (MNV) a poslanec Alois Neumann, místopředsedové okresního národního výboru (ONV) Vít Holý a Václav Huňatý, za vládu se zúčastnil ministr pošt František Hála. V závěru obřadu zazněl projev Josefa Hloucha.⁴⁴ Následoval společný oběd Hloucha s jeho příbuznými a zástupci MNV v Českých Budějovicích, ubytování pro zástupce MNV bylo sjednáno v Národním domě v Olomouci.

Hlas lidu informoval o vysvěcení Josefa Hloucha na českobudějovického biskupa slovy: „*Kam oko pohlédne, všude krásné moravské kroje, krojovaná hudba, tisíce zbožných Moravanů. Všichni by se chtěli, nejraději každý sám, rozloučiti a stisknouti snad naposled ruku svému Dr Hlouchovi, který pro ně všechny tolik dobrého a velikého udělal, všichni jej chtějí aspoň vidět, zahledět se do jeho očí, které tak pátravě, ale dobrotivě uměly hledat v jejich duších.*”⁴⁵

Den před slavnostní intronizací, v sobotu 6. září 1947, přijel Josef Hlouch do českobudějovické diecéze do poutního místa v Klokotech u Tábora. Současný areál kláštera s kostelem Nanebevzetí Panny Marie byl vystavěn v letech 1701-1730, avšak mariánská poutní tradice je zde doložena již od středověku. V neděli ráno přijel do Klokot místopředseda ONV z Českých Budějovic Vít Holý, aby biskupa přivítal a doprovodil jej do Českých Budějovic.

⁴³ Vlastimil KOLDA – Daniel KOVÁŘ – Václav RAMEŠ, *Josef Hlouch: devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech*, České Budějovice 2012, s. 26.

⁴⁴ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 44-45.

⁴⁵ *Hlas lidu*, 3. 9. 1947.

Josef Hlouch byl uveden do úřadu v neděli 7. září 1947 za účasti 10 000 jihočeských věřících, intronizace proběhla v katedrále sv. Mikuláše v Českých Budějovicích. Na úvod zazpíval pěvecký sbor slavnostní Rampisovo *Ecce sacerdos magnus* a následně vstoupil Josef Hlouch za doprovodu pražského arcibiskupa Josefa Berana na trůn, během znění *Te Deum*. Před Josefa Hloucha předstoupil probošt kapituly Karel Boček a uvítal jej jako nového českobudějovického biskupa. Následně, prvně ve funkci biskupa, promluvil Josef Hlouch, představil plán na obnovu diecéze, v němž oslovil široké vrstvy obyvatelstva. Po odjezdu pražského arcibiskupa Josefa Berana začala v katedrále pontifikální mše svatá. Bohoslužby se účastnil ministr školství Jaroslav Stránský a ministr pošt František Hála, dále se účastnil poslanec Josef Plojhar, velitel SNB František Doležal, místopředseda ONV Vít Holý nebo prezident krajského soudu František Pizinger. Intronizace se zúčastnili také příbuzní Josefa Hloucha a přátelé z Moravy.

V 14:30 hodin se shromáždili jihočeští katolíci před biskupskou rezidencí, odkud vyšel průvod vedený novým biskupem, který směřoval ke kostelu sv. Jana Nepomuckého na Krumlovském předměstí. V kostele promluvil kapitulní vikář Jan Cais, jménem katolických laiků zdravotnický rada z Prachatic František Krejsa a jménem katolické mládeže Karel Svoboda.

Dobový tisk o intronizaci informoval takto: „*Přesně v 9:30 hodin ráno zastavila tři auta ozdobená československými a papežskými vlajkami v Českých Budějovicích před katedrálou sv. Mikuláše. Všechny zvony památné Černé věže vítají nového pastýře; tisícíhlavému zástupu, tisícím se na malém prostranství před katedrálou, se objevuje štíhlá postava pana biskupa, který žehnaje svým novým ovečkám vstupuje do chrámu.*”⁴⁶

Během intronizace jmenoval biskup Hlouch generálním vikářem Jana Caise, do funkce osobního tajemníka a sekretáře si zvolil Antonína Roha. Jako biskupské heslo si Josef Hlouch vybral: *Skrze Marii k Ježíši*.⁴⁷

V následujících dnech navštívil společně se svým sekretářem Karlem Tomšů místní zástupce státní moci, mezi kterými byli předseda MNV v Českých Budějovicích Alois Neumann, vládní rada Josef Mainer a předseda ONV v Českých Budějovicích Jan Greiner. Nakonec biskup navštívil hrob svého předchůdce českobudějovického biskupa Šimona Bárty na hřbitově sv. Otýlie.⁴⁸

⁴⁶ Tamtéž, 10. 9. 1947.

⁴⁷ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 69.

⁴⁸ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 45-46.

Po nástupu do úřadu se biskup Hlouch snažil obnovit poutní místa, která byla v minulých letech poškozena válkou a také odsunem německého obyvatelstva. Společně se spolkem Orel obnovil pomník biskupa Jana Valeriána Jirsíka, jenž byl za 2. světové války zničen nacisty. Cestoval po diecézi, aby navštívil města a obce, kde světil zvony a sochy a také navštěvoval továrny a sportovní utkání.⁴⁹

Během září 1947 proběhla svatováclavská oslava v Českých Budějovicích, a tak se dne 27. září v 19:00 hodin slavnostně rozezněly zvony na všech kostelech ve městě. V neděli na svátek svatého Václava proběhla v 17:00 hodin mše a promluva biskupa Josefa Hloucha v kostele sv. Václava, odtud v 17:30 hodin vyšel do katedrály průvod v čele s biskupem Hlouchem. V katedrále proběhlo v 18:00 hodin biskupské požehnání a hymny.⁵⁰ *Hlas lidu* se o události vyjádřil slovy: „*V čele průvodu byly neseny korouhve a za nimi šly dítky v národních krojích ve velkém počtu, pak družičky, katoličtí skauti... a za nimi kráčel s duchovenstvem J. E. njdp. ThDr J. Hlouch... Přeplněná katedrála a zástupy lidí venku stojících kam bylo rozhlasem vysíláno kázání J. E. njdp. biskupa, vyslechli nadšená, přesvědčivá a hojivá slova svého arcipastýře.*”⁵¹

V neděli 5. října se biskup Hlouch účastnil v Bechyni slavnostního odhalení pamětní desky na rodném domě opata Prokopa Neužila.⁵² Bronzová deska byla financována americkými krajany, události se zúčastnilo kolem 5 000 lidí. Po slavnostní mši zaznělo kázání Josefa Hloucha, ve kterém zdůraznil vlastenecké cítění opata kláštera v Lisle Prokopa Neužila. Slavnosti se měl původně účastnit také ministr zahraničí Jan Masaryk, ale kvůli povinnostem na valném shromáždění OSN poslal omluvný dopis, který na místě přečetl předseda MNV v Bechyni Vilém Bumerl.⁵³

První velkou zahraniční událostí Josefa Hloucha v úřadu českobudějovického biskupa byla návštěva Svatého stolce v listopadu 1947, jíž se účastnil v doprovodu svého sekretáře Antonína Roha. Z Prahy letěl do švýcarského Curychu a odtud vlakem přes Miláno do Říma, kam přijel dne 4. listopadu a ubytován byl v papežské koleji Nepomuceum. První den navštívil tajemníka československého velvyslanectví Františka Schwarzenberga, avšak s papežem Piem XII. se biskup Hlouch setkal až 6. listopadu. Společně hovořili o stavu českobudějovické diecéze, avšak papež nejvíce vyzdvihl povedený průběh svatovojtěšských oslav.⁵⁴

⁴⁹ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 73-74.

⁵⁰ *Hlas lidu*, 24. 9. 1947.

⁵¹ Tamtéž, 1. 10. 1947.

⁵² Prokop Neužil (1861-1946), katolický kněz a církevní hodnostář. V roce 1937 byl zvolen opatem kláštera sv. Prokopa v Lisle u Chicaga.

⁵³ *Milevský kraj z října 1947*.

⁵⁴ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 74-75.

První svěcení Hlouch udělil dne 21. prosince 1947 v českobudějovické katedrále. V úterý 23. prosince ve 21:00 hodin biskup pronesl své první vánoční poselství v jihočeském rozhlase, ve kterém lid vyzval především k míru, pokoji a vzájemné lásce. V promluvě na konci roku 1947 připomenul právě uplynulý rok a zhodnotil své první měsíce v diecézi.⁵⁵

První měsíce Josefa Hloucha v českobudějovické diecézi byly pro biskupa radostné, poněvadž je mohl strávit na cestách po městech a obcích. Do Českých Budějovic se velmi těšil, protože chtěl naplnit své poslání, a tudíž se zasadit o rozvoj diecéze po druhé světové válce.

⁵⁵ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 47.

IV. Změna politické situace

IV.I. Převzetí moci komunisty

Pro pochopení kontextu doby je též nezbytné nastínit období, kdy se komunisté chopili moci v Československu.

Ve volbách v roce 1946 dosáhli komunisté velkého vítězství a stali se nejvlivnější politickou stranou v Československu. S velkým odstupem obsadili druhé místo národní socialisté a na třetím místě skončili lidovci. V roce 1947 pak Československo stále více směřovalo na východ, a to odmítnutím Marshallova plánu. Vládní krize během února 1948 vedla k demisi nekomunistických ministrů, komunistická strana získala podporu odborů a zorganizovala manifestaci na Staroměstském náměstí, následně komunisté založili lidové milice, které plnily bezpečnostní funkci.⁵⁶ Během těchto dní žádaly rolnické komise a závodní rady na pražském sjezdu znárodnění průmyslu nad 50 zaměstnanců a pozemkovou reformu nad 50 hektarů. Následně byla vyhlášena generální stávka.⁵⁷

Demisi podalo celkem dvanáct z dvaceti pěti ministrů. Za lidovce místopředseda vlády Jan Šrámek, ministr pošt František Hála, ministr zdravotnictví Adolf Procházka a ministr techniky Jan Kopecký, za národní socialisty místopředseda vlády Petr Zenkl, ministr spravedlnosti Prokop Drtina, ministr zahraničního obchodu Hubert Ripka a ministr školství Jaroslav Stránský, za slovenské demokraty místopředseda vlády Štefan Kočvara, ministr dopravy Ivan Pietor, ministr unifikací Mikuláš Franek a státní tajemník Ministerstva obrany Ján Lichner. Dne 25. února prezident Edvard Beneš demisi přijal a jmenoval komunistickou vládu v čele s Klementem Gottwaldem.⁵⁸

Téměř ihned po převzetí moci komunisty začalo docházet k omezování církve, jako první se omezení týkalo katolického tisku. Z důvodu údajného nedostatku papíru byl zastaveno vydávání některých katolických periodik, avšak komunistického tisku se toto omezení netýkalo. Další omezení se týkalo církevního majetku. Dne 21. března 1948 bylo Národním shromážděním schváleno šest zemědělských zákonů, kvůli nimž došlo k parcelizaci církevních statků, a v důsledku toho přišla církev celkem o 108 souborů církevního majetku. Nařízení se dotklo českobudějovické diecéze jen v malé míře, protože diecéze vlastnila velmi málo statků. Aby mohlo legálně docházet k pronásledování

⁵⁶ K této problematice blíže viz např. Karel KAPLAN, *Pět kapitol o únoru*, Praha 1997, resp. Václav VEBER, *Osudové únorové dny 1948*, Praha 2008.

⁵⁷ M. WEIS, *Svědectví dokumentů: katolická církev v materiálech jihočeských archivů let 1949-1976*, České Budějovice 2009, s. 20.

⁵⁸ V. VAŠKO, *Neumlčená*, s. 243.

nepohodlných osob, byl během podzimu 1948 schválen zákon č. 231 na ochranu lidově demokratické republiky. Církev na situaci odpověděla v lednu 1949 memorandem biskupů, mezi požadavky biskupů patřilo například vyřešení situace týkající se církevního tisku, nepřinášet spory mezi duchovní, přestat rušit církevní školy nebo hlásit zatčení duchovních a uvedení důvodů, které k zatčení vedly. Předsednictvo ÚV KSČ dne 7. února 1949 rozhodlo, že požadavky mohou být splněny, pokud církev splní následující podmínky: „*prohlášení loajality ke státnímu režimu, nebránit kněžím ve spolupráci s režimem, zrušit suspenzi Josefa Plojhara a ostatních suspendovaných kněží, zakročit církevně proti kněžím, kteří byli stíháni podle zákona.*”⁵⁹

Českobudějovický biskup Josef Hlouch společně s litoměřickým biskupem Štěpánem Trochou zastával v jednání s vládou umírněné stanovisko. Opačné, tedy nekompromisní, stanovisko vůči vládě zastával pražský arcibiskup Josef Beran, královéhradecký biskup Mořic Pícha a slovenští biskupové. Zpočátku byl dialog církve s režimem velmi nadějný, avšak po suspenzi Josefa Plojhara v roce 1948 byla pár dní před volbami veškerá jednání zastavena. Josef Hlouch úspěšně inicioval jednání s vládou, jež proběhlo dne 11. června 1948 a došlo tak k dočasnému obnovení dialogů. Na biskupské konferenci v Nitře v lednu 1949 se biskupové dohodli na memorandu prezidentovi a vládě, prezident Klement Gottwald slíbil obnovit jednání s církevními představiteli. Na biskupské poradě v Dolním Smokovci v březnu 1949 bylo hlavním tématem vládní ultimátum. Josef Hlouch zastával názor, že konflikt s režimem nelze vyhrát. O přestávce mezi jednáními bylo objeveno odposlouchávací zařízení. Arcibiskup Josef Beran jednání ukončil a poslal stížnost proti odposlouchávání na Ministerstvo vnitra. Z ministerstva přišla odpověď, že takové metody bezpečnostní orgány nepoužívají, a že zařízení musel instalovat Vatikán. Od tohoto incidentu byla veškerá jednání mezi církví a vládou definitivně ukončena.⁶⁰

Je nutné také přiblížit strukturu církevního aparátu, jejímž prostřednictvím komunisté nad církví drželi dozor. Pro řešení záležitostí katolické církve vznikla při ÚV KSČ církevní šestka,⁶¹ na KNV a ONV církevní pětky a trojky. Úkolem církevní šestky byla kontrola státu nad církví, proto byla také přijata řada zajištění, jako bylo zastavení veškerého katolického tisku, kontrola církevních sbírek a schvalovací povinnost akcí mimo kostel. Biskup Hlouch se od umírněného postoje začal vzdalovat od května 1949, definitivně se odklonil během června

⁵⁹ M. WEIS, *Svědectví dokumentů*, s. 20.

⁶⁰ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 80-81.

⁶¹ Církevní šestka byla ustanovena dne 25. dubna 1949. Její název byl odvozen od původních šesti členů. Složení církevní šestky bylo následující: Václav Kopecký, Alexej Čepička, Zdeněk Fierlinger, Viliam Široký, Zdeněk Nejedlý a Vladimír Clementis.

v době, kdy vznikla státem řízená Katolická akce. V říjnu 1949 začala vznikat církevní oddělení na krajských národních výborech (KNV) a později také na okresních národních výborech (ONV). Na výborech vznikly funkce krajského církevního tajemníka (KCT) a okresního církevního tajemníka (OCT). Úkolem OCT bylo posílat každý měsíc situační zprávy o dění v církvi v daném okrese KCT. Roli církevních důvěrníků vykonávali často věřící komunisté, kteří chodili do kostela a mohli pravidelně podávat zprávy o dění v kostele. Církevní tajemníci měli dále dohlížet nad postojem duchovních k politickým událostem a loajalitě k režimu, později také měli dohlížet, zda kněží složili slib věrnosti vůči republice a jestli dodržují nové církevní zákony.⁶² Ústřední akční výbor Národní fronty (ÚAV NF), jenž před zřízením církevní šestky jednal za stát s církví, nechal zřídit komisi pro náboženské a církevní otázky a vzniklo také církevní oddělení. Úkolem oddělení byla kádrová evidence duchovních a s tím spojené shromažďování kompromitujících materiálů o kněžích.⁶³

Zřízením těchto orgánů došlo k úplnému podřízení církve vůči státu a též byl sledován každý krok kněží, zda vykonávají duchovní činnost v souladu s komunistickým režimem.

⁶² M. WEIS, *Svědectví dokumentů*, s. 21.

⁶³ V. VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 22.

IV.2. Postupné omezování Josefa Hloucha ve funkci biskupa

Změnu režimu pocítil biskup Hlouch již v září 1948. K prvnímu omezení Josefa Hloucha komunistickým režimem došlo po smrti bývalého prezidenta Edvarda Beneše. Dne 10. září 1948 se biskup účastnil prezidentova pohřbu v Sezimově Ústí. Na pohřeb chtěl odjet již dopoledne, avšak společně s jeho sekretářem Antonínem Rohem byl zadržen Státní bezpečností a mohl odjet až odpoledne. V Sezimově Ústí došlo poté k dalšímu zdržení biskupa ze strany StB. Proti celé situaci se po návratu do Českých Budějovic ohradil biskupův sekretář Antonín Roh, a tudíž musel být sekretář Roh rychle přemístěn do Dolního Bukovska, protože mu za jeho postoj hrozilo vězení. Ve funkci sekretáře ho nahradil Stanislav Brabec, dosavadní kněz v Dolním Bukovsku.⁶⁴

Pohřbu ve vile bývalého prezidenta se účastnilo kolem deseti tisíc osob, většina se však nedostala přímo do vily, a tak házela květiny do zahrady přes plot. Rakev s ostatky byla zahalena státní vlajkou, čestnou stráž u rakve drželo šest armádních hodnostářů. Kromě církevních představitelů se pohřbu zúčastnil předseda vlády Antonín Zápotocký, ministr národní obrany Ludvík Svoboda, zástupci vysokých škol a také zástupci obcí na Táborsku. Z prezidentovy rodiny se účastnila vdova Hana Benešová, bratr Vojtěch Beneš a prezidentovi synovci. Před 11. hodinou přijel do Sezimova Ústí arcibiskup Josef Beran, jenž po formálních obřadech přednesl projev, ve kterém oslovil zesnulého Beneše a poděkoval mu za všechno, co pro národ udělal. Na závěr kondoloval vdově Haně Benešové, po něm kondoloval Josef Hlouch, a nakonec zbytek oficiálních účastníků.⁶⁵

Během září 1948 se také konala podzimní pout' v Římově nedaleko Českých Budějovic, jež ukončila slavnosti vztahující se k výročí 300 let od vzniku poutního místa v Římově. Pouti konané dne 19. září se zúčastnilo přes 20 000 věřících z celých Čech. Oslav se zúčastnil také pražský arcibiskup Josef Beran, jehož přivítal biskup Hlouch. Během dne se také konala schůzka Římovské Matice, jež se zabývala organizací poutě a udržování místních památek, schůzi měl na starosti biskup Hlouch. Odpoledne byla odhalena pamětní deska místnímu rodákovi, zemskému školnímu inspektorovi Vojtěchu Kocmichovi.⁶⁶

Ve vánočním poselství roku 1948 biskup vyzval k odzbrojení, odložení nenávisti a nespravedlnosti, válka byla podle něj ničivým výsledkem odklonu od Boha, ten byl též podle

⁶⁴ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 84-85.

⁶⁵ *Hlas lidu*, 16. 9. 1948.

⁶⁶ Tamtéž, 30. 9. 1948.

Hloucha poslední zárukou pokoje. Vyzval křesťany ke slavení Vánoc jako svátků dobré vůle, projevil lásku vůči svým věřícím a popřál šťastné chvíle každé křesťanské rodině.⁶⁷

Dne 15. června 1949 byl biskupskou konferencí v Trnavě vydán významný pastýřský list s názvem *Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, v němž biskupové kritizovali Katolickou akci vytvořenou režimem. Komunisté názvem zneužili Katolickou akci papeže Pia XI. z 20. let 20. století. Pastýřský list byl posledním, který nebyl komunisty cenzurován. Do českobudějovické diecéze přivezl pastýřský list Hlouchův spolupracovník a českobudějovický kněz Václav Říha. Ten sám ho přečetl v kostele sv. Václava, ačkoliv byl režimem vyzván, aby ho nečetl. Za týden Václav Říha přivezl i druhý pastýřský list od biskupa Štěpána Trochty z Litoměřic, těchto listů přivezl 400 kusů, aby se mohly rozšířit po celé diecézi. Aby mohly být listy převezeny bez problémů, jel pro ně Říha v červené kravatě a s odznakem KSČ. Josef Hlouch četl druhý pastýřský list při svěcení nových kněží v katedrále dne 26. června, z bezpečnostních důvodů měl list schovaný v rukávě. Toto kněžské svěcení bylo před internací biskupa Hloucha poslední veřejné. Za čtení pastýřského listu hrozily kněžím postihy, v českobudějovické diecézi byla za čtení pastýřských listů udělena pokuta 2 000 Kč faráři z Křtěnova Josefu Dvořákovi a děkanu z Janu Sukdolovi z Borovan.⁶⁸

Na svátek Božího těla dne 19. června promluvil Hlouch k davu před českobudějovickou katedrálou. V projevu se zaměřil na současné vztahy státu s církví, zejména odsoudil prorežimní Katolickou akci. V projevu také upozornil věřící: „*Katolická akce, o níž se v poslední době tolik mluví, není vskutku katolickou akcí. Katolická akce je apoštolát biskupů a laiků. V této akci nevedou biskupové, a proto akce není tím, za co se vydává.*”⁶⁹

Ihned po příchodu na konzistoř na něj čekali příslušníci StB a byl mu předán dekret vydaný presidiem Ministerstva školství o jmenování zmocněnce na konzistoř v Českých Budějovicích ze dne 15. června.⁷⁰ Dne 20. června do funkce nastoupil Josef Nožička, jenž předtím pracoval jako místopředseda a plánovací referent KNV a s biskupem Hlouchem se již znal. Na základě dekretu měla být zmocněnci uvolněna jedna místnost a předána agenda biskupské konzistoře. Josef Hlouch proti nástupu zmocněnce ihned protestoval, ale Josef Nožička přesto nastoupil do úřadu, zápis o nástupu do úřadu byl podepsán Josefem Nožičkou,

⁶⁷ *Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis*, 1948, č. 12, s. 109.

⁶⁸ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 72-74.

⁶⁹ Týž, *Milion duší*, s. 85.

⁷⁰ O postupném dosazení zmocněnců MŠVU do jednotlivých konzistoří bylo rozhodnuto na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 13. června 1949.

Antonínem Novotným a Jaroslavem Šedivým. Biskup na to zareagoval odvoláním, ve kterém protestoval proti zásahu státu do církevních záležitostí a žádal o vyřešení situace. V odvolání též zdůraznil, že jmenování zmocněnce znamená fakticky zrušení biskupské konzistoře jako církevního úřadu. Dne 5. srpna Hlouch podal také stížnost na Ministerstvo školství ke správnímu soudu v Bratislavě, biskupa u soudu zastupoval právník Bohumír Štefl. Stížnost byla namířena proti dekretu ze dne 15. června, konzistoř navrhovala zrušení dosazení zmocněnce na základě nezákonnosti. Stížnost obsahovala důvody, proč byl dekret považován za protiprávní a v tom případě neplatný. Bohumír Štefl se zde dovolával zákona, jenž se zabýval předpisy vnějších právních poměrů v katolické církvi.⁷¹ Ve stížnosti byly také vneseny námitky vůči sankcím proti biskupské konzistoři. Soud požádal Státní úřad pro věci církevní (SÚC) o zaslání odvodního spisu a požádal o oddělené správní spisy. Soudu bylo doručeno pouze vyjádření, neboť odvodní spis by musel být dán k vyjádření podavateli stížnosti.

Dne 25. ledna 1950 SÚC poslalo vyjádření, ve kterém důvody biskupa Hloucha zcela zamítlo z důvodu, že nařízení č. 8/1928 se na tuto situaci nevztahovalo, protože výše jmenované vládní nařízení se vztahovalo pouze na politické úřady a Ministerstvo školství dosadilo zmocněnce jako státní odborný úřad, který podle nich politickým úřadem nebyl.⁷² Kromě vyjádření úřad poslal také hodnocení osoby biskupa Hloucha: „*Našemu lidu je všeobecně známo, že biskup Dr. Hlouch stojí na čelném místě mezi reakční katolickou hierarchií, že se účastní jejích útoků proti republice a jejímu lidově demokratickému zřízení a že podepsal pastýřské listy katolických ordinářů, jimiž byl zakrytě ohlašován chystaný útok reakční hierarchie a jimiž měli býti věřící veřejně pobuřováni proti státu.*“⁷³

Na dosazení zmocněnce na konzistoř rychle zareagovalo i několik kněží z diecéze dopisem vládě, ten byl zaslán dne 16. června, požadovali v něm dohodu státu s církví a odvolání všech zmocněnců z diecézí. Na zhoršující se situaci v Československu reagoval také Vatikán, a tak papež Pius XII. vydal dne 28. června 1949 exkomunikační dekrety, jež zakazovaly katolíkům spolupráci s komunisty a členství v komunistické straně. Režim reagoval

⁷¹ Odvolával se na zákon č. 50/1874.

⁷² Tomáš FABER, *Zmocněnci Ministerstva školství, věd a umění (MŠVU) na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949-1956*, *Studia theologica* 12, 2010, č. 2, s. 39.

⁷³ Národní archiv (dále NA) Praha, fond SÚ, inv. č. 106, kart. 76- Rozklad SÚC k žádosti správního soudu v Bratislavě ze dne 13. 1. 1950.

tak, že zakázal čtení dekretů a vatikánský sekretář internunciatury Gennaro Verolino⁷⁴ byl nucen opustit Československo.⁷⁵

Dne 8. srpna 1949 vydal zmocněnec Josef Nožička zprávu o charakteru Josefa Hloucha, podle zprávy byl Hlouch na svůj úřad mladý a příliš sebevědomý, zmínil také, že v dohledné době nelze přimět Josefa Hloucha k loajálnosti vůči režimu. Biskup Hlouch se prý měl snažit přes vikáře, aby jejich známí tlačili na rodiče Josefa Nožičky a ti svého syna donutili k rezignaci. Od dosazení vládního zmocněnce klesla na konzistoři příchozí pošta během týdne z původních 40 jednacích čísel na téměř polovinu, zejména kněží se přestali na konzistoř obracet.⁷⁶

Kněží vyslovovali Josefu Hlouchovi podporu i nadále, dne 12. srpna 1949 mu v českobudějovické katedrále přísahalo věrnost 150 kněží, mezi nimi bylo také 11 kněží vysvěcených v červnu téhož roku. V listopadu 1949 se biskup Hlouch odmítl přidat k podpisové akci k 70. narozeninám Josifa Vissarionoviče Stalina. Dne 7. listopadu navštívil biskupa Hloucha člen krajského předsednictva Svazu československo-sovětského přátelství František Vacek, jenž byl k návštěvě vyzván předsedou jednotného národního výboru (JNV) Františkem Mládkem. Josef Hlouch odmítl podepsat z důvodu, že akce byla ideologická a politická a pro něj tudíž nepřijatelná. František Vacek s ním rozmlouval ohledně Sovětského svazu jako osvoboditelském státu, avšak biskup Hlouch se nedal přesvědčit a argumentoval tím, že se necítí jako svobodný člověk.⁷⁷

Zpráva Františka Vacka o návštěvě u biskupa Hloucha se dostala k předsedovi SÚC⁷⁸ Alexeji Čepičkovi, ten obvinil biskupa Hloucha dne 7. prosince v parlamentu z rozvratné činnosti proti republice. V projevu také obvinil Josefa Hloucha z toho, že kněžím vydal kázání, ve kterém prohlásil, že současné poměry rozvrátily rodiny. Následujícího dne vyšel Čepičkův projev v Rudém právu, biskup Hlouch reagoval dopisem, jenž Alexeji Čepičkovi poslal dne 9. prosince. Nejdříve však musel být dopis schválen vládním zmocněncem, jako veškerá

⁷⁴ Gennaro Verolino (1906-2005), vatikánský diplomat a titulární arcibiskup. Od roku 1944 působil jako sekretář nuncia Angela Rotty v Maďarsku. Po odjezdu Saveria Rittera ze zdravotních důvodů z Československa se Verolino počátkem roku ujal úřadu jako chargé d'affaires. V roce 1951 byl papežem Piem XII. jmenován titulárním biskupem korintským. Následně působil jako nuncius v Salvadoru, Guatemale a Kostarice.

⁷⁵ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 87.

⁷⁶ NA, fond SÚC, kart. 195- České Budějovice, zpráva zmocněnce Josefa Nožičky ze dne 8. srpna 1949.

⁷⁷ V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ, *Josef Hlouch*, s. 49.

⁷⁸ Státní úřad pro věci církevní vznikl na základě zákona č. 217 z 14. října 1949, jeho činností bylo, aby byl církevní život v souladu s ústavou. K jeho pravomocem patřilo řízení veškerých církevních a náboženských záležitostí, dohled nad církevním tiskem, správa církevních památek či platové podmínky duchovních. Úřad vedl přednosta, který byl do roku 1953 zároveň členem vlády.

jeho korespondence. Biskup již žádnou odpověď nedostal, zřejmě v důsledku zesilující státní perzekuce vůči jeho osobě.⁷⁹

Vládní zmocněnec Josef Nožička byl dne 21. listopadu 1949 z vlastní vůle odvolán a na jeho místo byl dosazen Jaroslav Brandejs, jenž do té doby působil jako tajemník JNV v Českých Budějovicích. Jeho spolupracovníky se na konzistoři stali Josef Kala a Karel Kubovec, kteří přišli také z JNV.⁸⁰ Podle Brandejse jeho předchůdce zanechal úřad v nepořádku, nesouhlasily účetní záznamy s přijímacím protokolem a hotovost obsahovala více peněz. S příchodem nového vládního zmocněnce se situace na konzistoři zostřila. S biskupem Hlouchem se Jaroslav Brandejs poprvé setkal dne 29. listopadu. Brandejs také nařídil, aby generální vikář Jan Cais úřadoval přímo pod jeho dohledem na konzistoři. Jan Cais společně s Hlouchem žádali zmocněnce, aby pošta chodila nerozlepená, protože šlo pouze o náboženské záležitosti. Jaroslav Brandejs jim po poradě s StB vyhověl.⁸¹

Ke konci roku 1949 byl biskup již pod takovou kontrolou, že každý jeho projev a kázání muselo být zkontrolováno církevním tajemníkem KNV. Text novoročního projevu poslal Josef Hlouch ke schválení dne 19. prosince, ještě před Vánoce mu byl text vrácen s tím, že některé části projevu musí vynechat. Vůči tomuto stanovisku nepomohlo ani odvolání, církevní tajemník argumentoval tím, že text byl zkontrolován znalci, jež biskup sám vybral a že tajemník jednal nezaujatě a v rámci zákona.

V lednu 1950 odjel biskup Hlouch do Banské Bystrice na pohřeb biskupa Andreje Škrábika. Již několik měsíců před tím se zhoršilo Hlouchovo zdraví, cesta na Slovensko jeho stav ještě více zhoršila, a tudíž musel po návratu zpět do diecéze vyhledat lékaře. Lékař mu sdělil skutečnost, že trpí žaludeční chorobou a doporučil mu operaci. Josef Hlouch však léčení odmítl, jelikož chtěl setrvat na konzistoři.⁸²

Od počátku ledna 1950 posílal vládní zmocněnec Brandejs pravidelně na SÚC týdenní zprávy, jejichž obsahem bylo dění na konzistoři, příchozí a odchozí pošta z biskupství, dále také všechno, co se týkalo biskupa, a především jeho zdravotního stavu. Hlouchova soukromá pošta mu musela být povolena, a tak mu byla dávána do osobní přihrádky. Pošta týkající se ordinariátu byla pod přísným dohledem Jaroslava Brandejse, ten nechal poštu posílat do konzistorní schránky a otevíral ji pouze za přítomnosti generálního vikáře Jana Caise. V kompetenci

⁷⁹ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 69.

⁸⁰ Josef Kala na konzistoři vykonával funkci konceptní síly a Karel Kubovec působil jako hospodářský účetní.

⁸¹ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 94-95.

⁸² Týž, *Internace biskupů*, s. 83.

zmocněnce byly také klíče od konzistoře, on rozhodoval, kdo bude mít klíče od jednotlivých vchodů na konzistoři.

Dne 27. února 1950 vydal církevní tajemník KNV Jan Lusk oznámení církevním referentům JNV a ONV českobudějovického kraje týkající se ochrany biskupa Josefa Hloucha. V oznámení tajemník sdělil skutečnost, že krajské velitelství STB nabídlo Hlouchovi „osobní ochranu“, aby se zamezilo veškerým provokačním úmyslům vůči němu.⁸³ Osobní ochrana znamenala další krok ke zpřísnění izolace biskupa, zároveň ochrana nebyla nabídnuta, nýbrž nařízena. Opatření se týkalo nejen osobní ochrany na cestách, nýbrž také omezení návštěv na konzistoři.⁸⁴

I přesto, že došlo ke zpřísnění izolace biskupa na konzistoři, podařilo se Hlouchovi v březnu 1950 uniknout dozoru a navštívit Strakonice. V návštěvě mu pomohla strakonická nemocnice, která návštěvu biskupa nenahlásila místnímu ONV a také mlčení KSČ ve Strakonících. Hlouch byl na návštěvu dopraven autem zapůjčeným od vrchního správce strakonické nemocnice Josefa Kahudy.⁸⁵

Dne 5. března 1950 navštívil biskup Hlouch misie v Českých Velenicích, návštěva trvala přibližně jednu hodinu. Společně se svým doprovodem mu byla udělena propustka do pohraničního pásma. V obci ho ze strany věřících čekalo jen minimální přivítání. Podle zprávy o průběhu misí v Českých Velenicích měly být oblékací ceremonie biskupa směšné, kázání nemělo na věřící již téměř žádný vliv a biskup se již netěšil takové autoritě jako v letech minulých, dokonce zde občané uvítali skutečnost, že byl biskup doprovázen příslušníkem StB. Z Českých Velenic biskup odjel do Borovan, cestou se zastavil v Suchdole nad Lužnicí. Obyvatelé Českých Velenic uvedli, že nejsou tak zaostalými jako obyvatelstvo Borovan, kde byl biskup velmi vřele uvítán.⁸⁶

Na Velikonoce již nemohl biskup opustit svou rezidenci, a tedy svěcení oleje tak provedl bez účasti veřejnosti. Jedinou výjimku mu SÚC udělilo na Bílou sobotu, kdy mohl odsloužit obřady. Dne 18. dubna bylo Hlouchovi dovoleno navštívit krajského církevního tajemníka v otázce jmenování Vladimíra Vlčka ceremoniářem, jednání s tajemníkem bylo pro biskupa úspěšné.

Dne 20. dubna zemřel generální vikář Jan Cais a režim se obával, že by během pohřbu mohlo dojít k manifestaci, a tak o situaci měla jednat krajská církevní pětka společně

⁸³ M. WEIS, *Svědectví dokumentů*, s. 66.

⁸⁴ T. FABER, *Zmocněnci ministerstva školství*, s. 42-43.

⁸⁵ M. WEIS, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*, Praha 1999, s. 44.

⁸⁶ SOKA Jindřichův Hradec, fond ONV Třeboň, sign. 370, kart. 307.

se zmocněncem Brandejsem. Než se zmocněnec dostavil, byla veškerá jednání ukončena bez jeho vědomí, na schůzi bylo rozhodnuto o odložení pohřbu, oficiálně z důvodu pitvy. Zmocněnec varoval, že odložení pohřbu by mohlo vyvolat ještě větší problémy, Jan Cais byl totiž v diecézi velmi oblíbenou osobností. Josefu Hlouchovi byla účast na pohřbu zakázána, i tak mu bylo alespoň dovoleno několik dnů před pohřbem se za doprovodu StB pomodlit u rakve zemřelého. Den před pohřbem bylo veřejnosti oznámeno odložení pohřbu, i přesto se v původně domluveném termínu pohřeb konal, avšak ne v katedrále, ale na hřbitově. I přes údajné odložení pohřbu se v katedrále sešlo mnoho duchovních a věřících. Kolem poledne se dozvěděli, že obřady se uskuteční na hřbitově, a tak se většina účastníků přesunula tam. Obřady vykonal probošt Karel Boček a nakonec se pohřbu Jana Caise zúčastnilo přes 1 500 osob, režimu se nepodařilo tomu zabránit.⁸⁷

Nástupcem Jana Caise byl SÚC jmenován v květnu 1950 Josef Buchta.⁸⁸ Stalo se tak navzdory námitkám biskupa Hloucha, který se jmenováním Josefa Buchty nesouhlasil a navrhoval vlastní kandidáty. S Josefem Buchtou se Josef Hlouch znal již z Olomouce, byl jeho žákem. Biskup nepodepsal ani jmenovací dekret Josefa Buchty generálním vikářem, vadila mu především jeho činnost v Katolické akci, za kterou byl exkomunikován a také to, že nebyl členem českobudějovické diecéze. Biskup udělil Josefu Buchtovi jurisdikci až zpětně dne 18. prosince 1950.⁸⁹ Po jmenování Josefa Buchty generálním vikářem byli dne 24. května 1950 pozváni všichni vikáři diecéze k setkání s novým generálním vikářem. Podle vládního zmocněnce Brandejse bylo ve městě přítomno minimálně dvacet kněží, avšak na konzistoř se dostavili pouze tři kněží. Podle Jaroslava Brandejse tak bylo na příkaz z biskupství, a tudíž dal hned následující den pokyn k vystěhování několika osob z konzistoře včetně biskupova domovníka Františka Bárty a řidiče Antonína Běhavky.

V době jmenování Josefa Buchty generálním vikářem byl již biskup Hlouch v úplné internaci na biskupství. Návštěvy mu musely být povalovány zmocněncem, již nemohl opouštět ani budovu biskupství, která byla celé dny důsledně hlídána. Byl také hlídán vchod do budovy,

⁸⁷ T. FABER, *Zmocněnci ministerstva školství*, s. 42.

⁸⁸ Josef Buchta (1912-2000), generální vikář, který pocházel z obce Štěpánovice na Hlučínsku, studoval na olomoucké bohoslovecké fakultě. Na kněze byl vysvěcen v roce 1938, poté byl kaplanem ve Valašské Bystřici a Komárově. V roce 1945 vstoupil do KSČ a po komunistickém převratu byl členem Akčního výboru Národní fronty. Po internování Josefa Hloucha mimo českobudějovickou diecézi byl zvolen 31. března 1952 kapitulním vikářem. Během sporu s režimem se pokusil v roce 1953 emigrovat, byl však zatčen a odsouzen na 4 roky vězení. V roce 1956 byl propuštěn a pracoval ve výrobě, později se vrátil do duchovní správy. V 90. letech uvedl, že emigrace měla být útěk před StB, která na něj vyvíjela nátlak. Josef Buchta zemřel v roce 2000 v Mladé Boleslavi.

⁸⁹ M. WEIS, *Minutěnky vzpomínek*, s. 41-42.

biskup měl větší osobní stráž a byl hlídán dokonce i v zahradě při svých pravidelných procházkách.⁹⁰

K dalšímu zásahu proti církvi ze strany režimu došlo dne 14. dubna 1950, kdy v první fázi takzvané Akce K došlo k likvidaci klášterů na území celého Československa. Celkem došlo k likvidaci 219 klášterů a bylo internováno přes 2 300 řeholníků. Dne 18. dubna vydala Československá tisková kancelář zprávu obsahující důvody uzavření klášterů. Podle zprávy bylo u soudu prokázáno, že se v mnoha kláštorech ukrývaly zbraně či agenti a kláštery se podílely na rozvratné činnosti řízené Vatikánem. Podle zprávy tak došlo k zajištění, aby se řeholní řády mohly vrátit k „původnímu náboženskému poslání“. Akce K byla důkladně připravována již od prosince 1949, kdy OCT dostali tajné instrukce ohledně klášterů a například zbraně byly do klášterů nastražené StB v rámci přípravy na Akci K. Budovy zrušených klášterů sloužily Ministerstvu vnitra a armádě.⁹¹

V Českých Budějovicích došlo k obsazení kláštera petrinů v Žižkově ulici, kláštera těšitelů v Suchém Vrbném a kláštera františkánů ve Čtyřech Dvorech. Podle pokynů Ministerstva vnitra určených pro KCT Františka Jindru byl určen přesný postup rušení klášterů a pro jednotlivé kláštery byli určeni zmocněnci, kteří měli akci na starost. Pokyny také informují, jak má být vedena vysvětlovací kampaň pouze v blízkém okolí klášterů, aby se o akci vědělo co nejméně a o akci se příliš nemluvalo.⁹² O Akci K byl biskup Hlouch informován od svého sekretáře Vlčka. Chtěl řeholníkům pomoci, ale kvůli své izolaci nemohl.

V červenci 1950 došlo k uzavření biskupského semináře, předcházelo tomu zákon č. 58/1950 Sb. ze dne 16. března 1950 o vysokých školách. Na základě tohoto zákona byla zrušena řeholní a diecézní učiliště a také došlo ke zrušení bohosloveckých fakult, které zůstaly pouze dvě, jedna v Praze a druhá v Bratislavě. Z českobudějovického semináře odešlo do Prahy do nově vzniklého generálního semináře šest bohoslovců, tři však velmi brzy z generálního semináře odešli. A z profesorů nepřestoupil do Prahy nikdo. Biskup Hlouch studium v generálním semináři nedoporučil, obával se toho, že by budoucí kněží studovali v marxistickém duchu. Stejného názoru na danou situaci byl také rektor semináře Josef Šídlo. Později svého názoru na generální seminář v Praze litoval jak biskup Hlouch, tak také Josef Šídlo. Bohoslovci si jejich názor vysvětlovali tím, že šlo o doporučení Svatého stolce, kde si nejspíše mysleli, že komunistický režim brzy padne, ve skutečnosti to však nebyla pravda. Velká část duchovních, kteří do Prahy neodešli, musela v nejbližších měsících nastoupit

⁹⁰ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 88.

⁹¹ V. VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 152-153.

⁹² M. WEIS, *Svědectví dokumentů*, s. 69.

na vojenskou službu. O tom svědčila zpráva Josefa Buchty určená farním úřadům v českobudějovické diecézi a zpráva zmocněnce Otakara Sotony směřovaná KCT a OCT. Oba výše jmenovaní se snažili, aby povolání kněží k výkonu povinné vojenské služby nemělo vliv na chod diecéze, proto v příslušných místech došlo k regulaci povolání duchovních k vojenské službě.⁹³

Izolaci Josefa Hloucha na konzistoři dokládá komunikace mezi KNV v Českých Budějovicích a SÚC v Praze, jež se týkala zdravotního stavu biskupa Hloucha. Biskup měl již delší dobu zdravotní problémy spojené se srdeční nevolností, a tudíž bylo nutné vyšetření v nemocnici. Nejprve biskupa vyšetřil politicky spolehlivý lékař v budově konzistoře, který potvrdil nutnost vyšetření v nemocnici. Dále však SÚC muselo dát na návrh KNV k vyšetření povolení. Vyšetření Josefa Hloucha elektrokardiografem bylo povoleno, pouze však za předpokladu, že ho opět provede politicky spolehlivý lékař. Muselo být také zajištěno, aby se biskup po cestě do nemocnice a během vyšetření nedostal s nikým do kontaktu.⁹⁴

V létě 1950 byla již českobudějovická diecéze de facto pod správou prorežimního generálního vikáře Josefa Buchty. Jediným dokladem kontaktu biskupa Hloucha s prostředím mimo konzistoř byl dopis ze dne 11. srpna 1950 vltavotýnskému děkanovi a administrátorovi z Neznašova Josefu Noskovi, ve kterém Josef Hlouch děkoval za opravu farního kostela v Neznašově.⁹⁵

Velmi dobře vykresluje dobovou situaci ilegální dopis Josefa Hloucha jeho sestře Anně Zbořilové na Moravu, jenž byl napsaný v říjnu 1950. Aby se spolu osobně nemohli setkat, byla Anna sledována příslušníky StB. V dopise Josef Hlouch vykresluje, jak s ním bylo zacházeno, běžné byly návštěvy referenta KNV, jež trvaly pět hodin, a referent navzdory biskupovo zhoršenému zdraví při návštěvě často vykouřil kolem třiceti cigaret. Cílem takovýchto návštěv bylo udělení jurisdikce Josefu Buchtovi, kterou biskup stále nepovolil a odmítal ji udělit z důvodu nezákonnosti. Josefu Hlouchovi také bylo vyhrožováno odepřením vstupu do zahrady a také znemožněním dalšího působení řádových sester na konzistoři. Biskup prostřednictvím dopisu své sestře sděluje, že je připraven zemřít mučednickou smrtí, avšak kněžstvo celé diecéze je na něm závislé a jsou to oni, kdo mu dodávají sílu do dalších dnů jeho působení v roli českobudějovického biskupa. Svěřoval se také o nepravdivosti v tisku, který své čtenáře informoval o třinácti kněžích na konferenci v Českých Budějovicích, ve skutečnosti však byli přítomni pouze tři kněží. Biskupu Hlouchovi se též nelíbil postoj

⁹³ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 102-104.

⁹⁴ M. WEIS, *Minutěnky vzpomínek*, s. 43-44.

⁹⁵ V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ, *Josef Hlouch*, s. 59.

ostatních biskupů vůči uzavření seminářů a schvalování přesunu bohoslovců do generálního semináře v Praze, podle něj to bylo horší, než kdyby on sám udělil Buchtovi jurisdikci. Nejvíce ho měl zradit hradecký biskup Mořic Pícha, a to kvůli schválení nového časopisu *Duchovní pastýř* a také ho velmi zradil pražský arcibiskup Josef Beran a olomoucký arcibiskup Josef Karel Matocha.⁹⁶

Dne 20. listopadu 1950 byl novým zmocněncem ministerstva školství ustanoven Václav Vaněček, jenž byl členem KSČ od roku 1945. V dalším působení zmocněnců však panují značné nepřesnosti. Počátkem roku 1951 jsou důležité dokumenty podepisovány jak dosavadním zmocněncem Václavem Vaněčkem, tak nově se objevujícím jménem Otakara Sotony, který do té doby působil u ONV v Třeboni jako církevní tajemník. Později dokumenty podepisoval pouze Otakar Sotona, ale jako nový zmocněnec nebyl představen ani biskupovi.⁹⁷

V letech 1948-1950 se život biskupa Hloucha značně proměnil. Do roku 1948 vstupoval s vidinou toho, že bude vykonávat svůj úřad zcela svobodně. Netušil však, že komunistický převrat vše změní a k jeho prvnímu omezení ze strany režimu dojde již v září téhož roku při pohřbu Edvarda Beneše. Rok 1949 se pro biskupa Hloucha stal ještě těžším než rok předchozí, jelikož byl na konzistoř dosazen vládní zmocněnec, a tím začalo docházet k jeho postupné internaci. Toto období vyvrcholilo v roce 1950, kdy Josef Hlouch již téměř nesměl opouštět svou rezidenci a nebylo mu dovoleno ani zúčastnit se pohřbu jeho spolupracovníka generálního vikáře Jana Caise.

⁹⁶ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 257-258.

⁹⁷ T. FABER, *Zmocněnci ministerstva školství*, s. 46-47.

IV.3. Osoby spolupracující s biskupem Josefem Hlouchem

Kolem biskupa Hloucha bylo několik osob, jež mu pomáhaly udržovat alespoň tajnou korespondenci s ostatními duchovními. Jednou z nejdůležitějších osob kolem biskupa Josefa Hloucha během jeho internace na biskupství byla Marie Soukupová, řádová sestra Evarista z kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, jež od roku 1949 docházela na konzistoř biskupa Hloucha ošetřovat.⁹⁸ Marie Soukupová mohla biskupa navštěvovat vždy po schválení vládního zmocněnce Brandejse, ke dveřím ji doprovázel pracovník bezpečnosti, avšak dovnitř mohla jít sama. Z úryvku jejího výslechového protokolu lze vyčíst, že na jaře roku 1950 jí Josef Hlouch po ošetření předal složený lístek, ten měla předat Augustinu Malému a kněžimu Máchovi a oni v něm měli zaškrtnout jména kněží, které by navrhli do funkce kanovníků. O zpřísněné izolaci biskupa Hloucha se Marie Soukupová dozvěděla na konci léta po návratu z dovolené, kdy šla opět biskupa ošetřovat. To již byli na konzistoři dva civilní muži, ti zapisovali každou biskupovo návštěvu. Marie Soukupová vypověděla: „*Na lístku bylo napsáno několik jmen kněží, z nichž si pamatuji Titman, Čech a Gabriel a Jurásek... Mácha po obdržení lístku řekl, že se na tom s Malým domluví a lístek se zaškrtnutými jmény, že mi odevzdají. Druhý den ráno odešla jsem opět za Máchou do kostela Sv. Jana, kde mi předal lístek pro biskupa...V seznamu bylo více jmen, které si nepamatuji, neboť jsem je více neznala.*”⁹⁹

Dalšími osobami z blízkosti Josefa Hloucha, které pomáhaly s předáváním zpráv, byly zpovědník biskupa Kašpar Štojdl, domovník František Bárta, kuchařka treboňského děkana Antonína Jarolímka Kateřina Spálenková a také biskupův řidič Antonín Běhavka. Podle SÚC byl domovník František Bárta loajální vůči biskupovi a byl významnou osobou, která se podílela na tajné korespondenci mezi Josefem Hlouchem a duchovními mimo konzistoř. Dle šetření StB bylo zjištěno, že František Bárta tajně vyzvedával korespondenci pro biskupa v klášteře u petrinů v Žižkově ulici. Dále se měl provinít tím, že informoval veřejnost o situaci kolem biskupa.¹⁰⁰

S biskupem opět spolupracoval českobudějovický kněz Václav Říha, ten mu zprostředkovával kontakty s konzistory v Hradci Králové, Brně, Olomouci a Litoměřicích. Kontakt s biskupem mu často pomáhala zprostředkovávat výše zmíněná Marie

⁹⁸ Marie Soukupová (1909-1978) byla v září 1953 Krajským soudem v Českých Budějovicích odsouzena vězením na pět let za velezradu. Po návratu z vězení pracovala od roku 1957 v domově důchodců v Novém Jičíně. Od roku 1972 až do své smrti bydlela v charitativním domově pro řeholnice ve Vidnavě.

⁹⁹ Petra GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, in: Sborník Archivu bezpečnostních složek 10, 2012, s. 186.

¹⁰⁰ T. FABER, *Zmocněnci ministerstva školství*, s. 43.

Soukupová. Václav Říha ve výslechovém protokolu uvedl, že k setkáním docházelo v českobudějovické nemocnici při vyšetření biskupa. Kněz Říha byl pověřen litoměřickým biskupem Štěpánem Trochou, aby spolu projednali udělování generální jurisdikce. K takové schůzce došlo dvakrát, nejprve Václav Říha pronikl k biskupovi v přestrojení za lékaře, podruhé nebyl Josef Hlouch hlídán bezpečnostními složkami, a tudíž mohlo dojít ke schůzce v kanceláři ošetřujícího lékaře. Václav Říha pomáhal zprostředkovávat styky biskupa také s Antonínem Jarolínkem, Augustinem Malým či Josefem Šídlem.¹⁰¹

Od dubna 1950, kdy byla Josefu Hlouchovi nařízena přísná izolace, bylo vyřizování žádostí o jurisdikce již nemožné¹⁰² V tomto případě byly v českobudějovické diecézi uplatňovány tzv. mexické fakulty.¹⁰³ Postupováno tak bylo i v záležitosti jmenování ordináře. V rámci mexických fakult biskup jmenoval zástupcem ordináře Augustina Malého, jeho zástupcem byl jmenován Josef Šídlo, oba dosud působili v kněžském semináři. Mezi další důležité spolupracovníky biskupa patřil třeboňský děkan Antonín Jarolínek, který byl po smrti Jana Caise navržen biskupem Hlouchem na místo generálního vikáře. SÚC tento návrh zamítl, i všechny ostatní, a dne 25. května 1950 byl dosazen prorežimní Josef Buchta.¹⁰⁴

S pražskou arcidiecézí pomáhal udržovat kontakty František Flídr, který pracoval v knihkupectví Klas v Českých Budějovicích. František Flídr vozil zprávy do Prahy do knihkupectví v Jindřišské ulici a tam je vyzvedával arcibiskupův tajemník.¹⁰⁵

Z dalšího výslechového protokolu lze vyčíst postoj režimu vůči Josefu Hlouchovi. Tentokrát byl výslech veden s vodňanským vikářem Tomášem Beránkem, jenž musel pod nátlakem proti biskupovi svědčit. Mezi důvody uvedené v protokolu patřilo, že Josef Hlouch dával rozkaz ke čtení rozvratných pastýřských listů, a tím veřejně dával najevo nenávisť k lidově demokratickému zřízení. Tomáš Beránek měl na příkaz biskupa schovat peníze od věřících před režimem, jež pak měly být vyplaceny kněžím, kterým nebyl vyplácen plat za údajnou protistátní činnost. Podle vyšetřovacího spisu zachycuje výslechový protokol období od června do prosince 1949. Vikář Tomáš Beránek byl dne 31. února 1951 státním

¹⁰¹ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 89.

¹⁰² Jurisdikce je pravomoc spojená s ustanovením do úřadu, každý kněz potřebuje k působení jurisdikci od místního ordináře.

¹⁰³ Mexické fakulty představují mimořádné zmocnění udělené Svatým stolcem katolíkům ve státě s režimem, který značně omezuje církev. Fakulty se zakládaly při potřebě vytvořit náhradní strukturu církve, aby v případě internace nebo uvěznění biskupa bylo zajištěno řízení diecéze. Název vznikl ve 20. letech 20. století v Mexiku, kde byla v té době katolická církev pronásledována.

¹⁰⁴ P. GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch*, s. 180-181.

¹⁰⁵ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 83-84.

soudem v Praze odsouzen k jedenácti letům vězení za velezradu. Ve stejném procesu byl odsouzen také biskupův kancléř Karel Tomšů a sekretář Stanislav Brabec.¹⁰⁶

V lednu 1951 zemřel strahovský opat Stanislav Jarolímek, bratr děkana Antonína Jarolímka. Pohřeb měl proběhnout tajně, přesto se však o něm vědělo v zahraničí. Vyvstalo tak podezření z vyzrazení právě na děkana Antonína Jarolímka, a tak byl společně s Augustinem Malým internován mimo diecézi do kláštera v Želivi. Komunisté předpokládali, že jeden z nich musí být tajně vysvěceným biskupem. Děkan Jarolímek i z internace nadále udržoval tajné spojení s biskupem. Dopisy byly posílány na adresu řádových sester Fidelis a Blanky, které se pravidelně staraly o biskupovu domácnost. Na podzim se k StB dostaly dva z dopisů, první vypadl jedné sestře z kapsy a druhý byl objeven při osobní prohlídce v Želivi. Během ledna 1952 byl Antonín Jarolímek zatčen a po dobu výslechů mu byl do cely nasazen tajný spolupracovník StB. Další biskupův spolupracovník Václav Říha se nechal oklamat provokatérem, který mu slíbil zajištění útěku přes hranice. Druhý den byl Václav Říha při pokusu o útěk zatčen.

Z úředního záznamu StB ze dne 12. května 1952 vyplývá, že biskup Hlouch měl od roku 1949, kdy mu byla nařízena izolace, tajně řídit českobudějovickou diecézi prostřednictvím dalších osob, především skrze děkana Antonína Jarolímka. Jako důkaz je k úřednímu záznamu přiložena jedna z ilegálních zpráv zabavená na biskupství, jež poslal Antonín Jarolímek biskupu Hlouchovi. Zpráva se týkala udělování jurisdikce kněžím. Antonín Jarolímek duchovním radil, aby bez jurisdikce nic nepodnikali, a tudíž nejdříve vyžadovali přístup k biskupu Hlouchovi. Dále se zpráva věnovala osobě Josefa Buchty, jemuž opět radil děkan Jarolímek, aby u biskupa vyřešil situaci s udělením jurisdikce.¹⁰⁷

V září 1953 bylo za velezradu odsouzeno celkem 14 osob z okruhu biskupa Hloucha. Nejdelsí trest byl uložen Antonínu Jarolímkovi, který byl odsouzen na 13 let, kněz Václav Říha na 12 let, Josef Šídlo na 11 let a Augustin Malý na 10 let. Ve stejném procesu byla také na 5 let odsouzena řádová sestra Marie Soukupová.¹⁰⁸

Jelikož Josef Hlouch nemohl sám kvůli přísné internaci komunikovat s ostatními diecézními duchovními, pomáhali mu s korespondencí tajně osoby, kterýmž důvěřoval. Osoby kolem Josefa Hloucha doplatily na dobrý úmysl pomáhat zprostředkovávat kontakty biskupovi s ostatními duchovními, protože je StB odsoudila za velezradu.

¹⁰⁶ P. GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch*, s. 176-178.

¹⁰⁷ F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 116; P. GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch*, s. 188.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 117.

V. Poslední měsíce Josefa Hloucha v diecézi

V roce 1951 začalo docházet k prohloubení krize mezi režimem a českobudějovickým biskupem Josefem Hlouchem. V únoru biskup nesouhlasil se společným návrhem SÚC a krajské církevní pětky, jenž se týkal jmenování nových prorežimních kněží katedrální kapituly u sv. Mikuláše. Jako první byl jmenován Miloslav Trdla, a to konzistorním sekretářem a později také kancléřem.¹⁰⁹ Dne 15. března byli za nové kanovníky dosazeni Antonín Titman a František Gabriel. Dalším kanovníkem se stal František Čech, který však zemřel již v květnu téhož roku. Biskup Hlouch musel pod nátlakem jmenování podepsat, avšak slavnostního jmenování se odmítl účastnit.¹¹⁰

Dne 17. února 1951 vydal krajský církevní tajemník Bohuslav Volf tajné instrukce pověřeným osobám ohledně Akce Hlouch, která měla za úkol odstranit biskupa z diecéze. Tajemník Volf jmenoval tři nejdůležitější pokyny:

- 1) Pověřeným osobám bylo uloženo zjistit názor duchovních a věřících na negativní postoj biskupa Hloucha vůči republice.
- 2) Šířit mezi duchovními a věřícími následující názory na biskupa: biskup svými názory ohrožuje církev, znemožňuje dohodu státu s církví, jeho postoj k duchovním je lhostejný, kvůli němu docházelo k věznění duchovních.
- 3) Zjistit u duchovních názor na generálního vikáře Josefa Buchtu, jakou mají k jeho osobě důvěru a jak jsou ochotni ho do budoucna poslouchat.

Dále bylo úkolem rozdělit postoj duchovních proti biskupovi do tří skupin, podle toho, zda za ním stojí, je jim lhostejný a ti, kteří stojí proti němu. Celá akce měla proběhnout tajně, aby nedošlo k jejímu odhalení mezi kněžími. Krajský církevní tajemník uložil povinnost podat hlášení nejpozději do 28. února téhož roku.

Z února 1951 pochází taktéž kádrový posudek na osobu biskupa Josefa Hloucha. Posudek sděloval postoj biskupa vůči státu, ten měl být samozřejmě jak jinak než nepřátelský. Hlouchův postoj se měl jako nepřátelský projevat zvláště v letech 1949-1950, kdy četl pastýřské listy, vykonával kázání a vedl soukromé rozhovory vedené proti lidově demokratické republice. Biskup byl v kádrovém posudku vylíčen následovně: „*Ani dnes není lidově demokratickému zřízení nijak nakloněn, zůstává dále třídním nepřitelem...Povahově jest ješitný, vychytralý, při tom velmi vzdělaný nejen v církevních věcech.*”¹¹¹ Biskup měl sice

¹⁰⁹ Miloslav Trdla 1912-1974 - před příchodem na konzistoř působil jako kněz ve Velharticích, Nýrsku, Zbynicích a Kašperských Horách. V květnu 1955 byl jmenován sídelním kanovníkem. Po smrti biskupa Josefa Hloucha v roce 1972 byl jmenován kapitulním vikářem.

¹¹⁰ F. KOLOUCH, *Internace biskupů*, s. 92.

¹¹¹ V. KOLDA – D. KOVÁŘ – V. RAMEŠ, *Josef Hlouch*, s. 59.

některé požadované věci vykonat, ale neochotně a pouze pro svůj prospěch, dále byl popisován jako věrný své církvi, ale i politickému směru Svatého stolce. Josef Hlouch měl velmi dobře působit na věřící, a tím být politicky nebezpečný. Jako příklad byly uvedeny jeho počátky působení v českobudějovické diecézi, tehdy měl získat velký vliv na lid při návštěvách sportovních utkání, továren a při církevních slavnostech. Závěr se týkal biskupova bratra Františka Hloucha, který pracoval do roku 1951 na finančním referátu KNV v Brně. František měl často jezdit na biskupství bez schváleného povolení potřebného pro návštěvy od června 1950. Závěr posudku informuje o dosud poslední povolené návštěvě sourozenců Františka a Anežky, jež proběhla na Vánoce 1950.¹¹²

V březnu 1951 se komunisté pokusili vyvolat rozkol mezi biskupy tím, že vybraní biskupové a ordináři museli složit slib věrnosti republice. S plánem přišel předseda SÚC Zdeněk Fierlinger s okamžitou podporou ÚV KSČ. Hlavními podmínkami k podepsání slibu bylo uznat postavení SÚC jako nejvyšší autority pro církevní záležitosti v Československu, zrušení církevních trestů udělených z politických důvodů, nutnost souhlasit s dosazením vlastenecky smýšlejících kněží. Dne 12. března 1951 složili slib věrnosti republice královéhradecký biskup Mořic Pícha, litoměřický biskup Štěpán Trochta, pražský kapitulní vikář Antonín Stehlík, těšínský administrátor František Onderek, slovenští biskupové Ambróz Lázik a Jozef Čársky. Pražský arcibiskup Josef Beran byl v té době již v internaci. Biskup Hlouch nebyl pro své postoje pozván a sám své stanovisko oficiálně nevyjádřil, pravděpodobně by však na složení slibu stejně nepřistoupil. Biskup Hlouch měl být, podobně jako arcibiskup Beran, odstraněn z diecéze, ale rozhodnutí bylo prozatím odloženo. Biskup byl ponechán v diecézi, avšak byl nucen jmenovat generálním vikářem Antonína Titmana. Kněží reagovali na složení slibu různě. Jedna strana přivítala ukončení sporů mezi režimem a církví, naopak druhá strana kritizovala skutečnost, že k urovnání vztahů mělo dojít již v roce 1948 a dalo se tím předejít věznění mnoha kněží.¹¹³

Dne 5. července 1951 slavil biskup Hlouch 25 let od vysvěcení na kněze. Krajská církevní pěťka však rozhodla, že se k biskupovi dostanou jen vybraná blahopřání, z celkem 148 blahopřání jich biskup obdržel pouze 41. Své blahopřání zaslal také kancléř Miloslav Trdla, avšak generální vikář Josef Buchta přání nezaslal. Potraviny, které biskup Hlouch dostal darem, byly věnovány městským jeslím. U příležitosti výročí vysvěcení mohli biskupa navštívit jeho sourozenci, kteří však předem dostali instrukce, jak se mají na návštěvě chovat. Po dobu

¹¹² Tamtéž, 59.

¹¹³ Z. DEMEL, *Pod dohledem církevních tajemníků*, s. 74-75.

návštěvy byl přítomný pracovník KNV a člen StB, museli se účastnit každého rozhovoru mezi biskupem a jeho sourozenci.¹¹⁴

Dne 2. srpna 1951 vydal krajský církevní tajemník plán přípravy na odstranění biskupa Hloucha z českobudějovické diecéze. Do 20. srpna mělo být prošetřeno 18 bodů. K nejdůležitějším patřilo několik následujících bodů:

- 1) Autorita Josefa Buchty a Miloslava Trdly.
- 2) Jak je vnímána autorita papeže a jak je vnímána politika režimu vůči Svatému stolci širokou veřejností.
- 3) Jak se projevuje ilegální síť kolem biskupa.
- 4) Sociální a hospodářské poměry v diecézi.
- 5) Vliv všech duchovních na věřící.

Dále mělo být zajištěno, aby nedošlo k narušení akce ze strany duchovních, kteří měli k biskupovi blízko „výtržnosti“ biskupa mělo dojít dne 4. září. Ve zprávě zmocněnce Otakara Sotony je popisována situace, kdy měl biskup záměrně využít neznalost situace nového člena SNB. V době oběda zůstal na biskupství z řad SNB pouze nový člen, biskup trpící záchvaty volal o pomoc, jakmile člen SNB dorazil k biskupovi, byl požádán, aby došel pro pomoc k jeptiškám. Jelikož jeptiškám nějakou dobu trvalo, než se dostavily do horního patra k biskupovi, měl údajně Josef Hlouch volat o pomoc z okna. Jeho volání slyšeli jak lidé na ulici, tak také zmocněnec Otakar Sotona, jehož kancelář měla okna do ulici, kde se ozývalo volání o pomoc. Jeptišky byly upozorněny, aby příště přišly rychleji a situace se tak již neopakovala.¹¹⁵

Ze zprávy OCT ze dne 29. září 1951 ohledně rozhovoru s duchovními v rámci akce H vyplývá postoj některých kněží k osobě biskupa. Velký problém nacházeli v tom, že biskup byl do svého úřadu uveden již ve 40 letech a měl být tudíž příliš mladý k vykonávání biskupského úřadu, dalším problémem bylo jeho podlomené zdraví. Části duchovních byl však biskup zcela lhostejný a nezajímalo je, jak to s ním dopadne. Naopak osoba generálního vikáře byla všemi hodnocena kladně.

Počátkem listopadu 1951 byli krajský církevní tajemník Bohuslav Volf a vládní zmocněnec Otakar Sotona povoláni do Prahy na Ministerstvo školství. Ministr Zdeněk Fierlinger je kritizoval kvůli tvrdému postoji vůči Hlouchovi. Měl mu být odpírán pobyt na čerstvém vzduchu, a tak ministr Fierlinger žádal, aby biskupovi byl povolen občasný pobyt venku a čas od času mohl navštívit některou z far. KCT však požadavky ministra nerespektovalo

¹¹⁴ T. FABER, *Zmocněnci ministerstva školství*, s. 48.

¹¹⁵ NA, fond SÚC, konzistoř České Budějovice, inv. č. 169, kart. 195, zpráva zmocněnce Sotony ze 4. září 1951.

a pobyt venku biskupovi umožněn nebyl, bylo mu pouze povoleno zasílat větší množství pošty než dosud.¹¹⁶

K dalšímu konfliktu mezi biskupem a režimem došlo během prosince 1951, kdy Josef Hlouch odmítl podepsat vánoční mírové poselství. I když biskup stále odporoval, ministr Zdeněk Fierlinger mu prozatím nechtěl zpřísnit izolaci a rozhodl, aby bylo biskupovi zasláno k Vánocům 20 000 Kč a dárkový koš. Také dovolil, aby na Štědrý den biskupa navštívili jeho příbuzní. Historik Zdeněk Demel uvádí, že za rok 1951 přišel biskup v českobudějovické diecézi celkem o 24 kněží, tři zemřeli, jeden byl vězněn, dva emigrovali, dva byli přeloženi do jiné diecéze, dva byli posláni do internace, čtrnáct jich muselo nastoupit do vojenské služby.

K poslednímu velkému konfliktu mezi Josefem Hlouchem a církevním oddělením KNV došlo počátkem roku 1952. Z uvedeného důvodu, že biskup dosud nesložil slib věrnosti, měly být dle SÚC posíleny pravomoci generálního vikáře. Vedoucí SÚC Jan Dolek nařídil dne 7. ledna úpravu znění oběžníku ohledně změny hranic vikariátů. Všechno pošta, kromě té určené přímo biskupovi, musela být nově zaregistrována na konzistoři a až poté mohla být předána biskupovi, který měl napsat odpověď na zadní stranu dopisu a vrátil ho na konzistoř. Dále byla odpověď přepsána na nový papír a podepsána generálním vikářem. Když se o nových změnách dozvěděl Josef Hlouch, bral to jako velkou zradu. Zrušil změny týkající se hranic vikariátů a nově jmenované vikáře, své stanovisko neodvolal ani přes obrovský nátlak. Vládnímu zmocněnci biskup Hlouch sdělil, že považuje Josefa Buchtu za suspendovaného tím, že překročil své pravomoci ohledně podpisu oběžníku. O suspenzi se Josef Buchta pravděpodobně nedozvěděl, postaral se o to SÚC.¹¹⁷ K odeslání oběžníku skutečně došlo a Jan Dolek přikázal, aby krajský církevní tajemník a ani vládní zmocněnec prozatím biskupa nenavštěvovali. KCT se k situaci vyjádřil tak, že biskup stejně může dát vědět o suspenzi Josefa Buchty prostřednictvím řeholnic nebo přes svého zpovědníka duchovním i přímo Josefu Buchtovi.¹¹⁸

Poslední měsíce biskupa Hloucha v diecézi se nesly ve znamení vyostření situace mezi jeho osobou a režimem. Komunisté již začali vyvíjet plán, který vyvrcholil 29. března 1952 odsunem Josefa Hloucha z diecéze.

¹¹⁶ Z. DEMEL, *Pod dohledem církevních tajemníků*, s. 167.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 167-169.

¹¹⁸ M. WEIS, *Osudy katolické církve na jihu Čech- Akce „H”*. *Studia theologica* 4, 2002, č. 1, s. 57.

V.1. Akce Hlouch

V případě vyhoštění biskupa Hloucha neponechal komunistický režim nic náhodě. Akce, která měla za úkol odstranit biskupa Josefa Hloucha z českobudějovické diecéze, byla pečlivě naplánována. Jedna z mnoha instrukcí patřila všem OCT v obvodu KNV České Budějovice a šlo v ní o to, jak mají postupovat při rozhovorech s kněžími ohledně biskupa. Měl být vykreslen jako občan, jenž neměl dobrý vztah k vlasti a lidu. Též měl být příčinou všeho špatného v diecézi, neboť nesuspendoval kněží, kteří uprchli do zahraničí. Ani na přání ostatních kněží nesložil slib věrnosti republice, tím sloužil více Vatikánu než vlastní zemi, protože uposlechl rozkaz Svatého stolce slib neskládat. Okresní církevní tajemníci měli také za úkol rozhlašovat, že biskup nenásleduje ty, kteří během války za svou vlast zemřeli. Starým kněžím měli OCT říkat, že biskupovi spolupracovníci byli mladí a velmi nezkušení. Naopak mladým kněžím mělo být řečeno, že je biskup velmi konzervativní, lpí na starých způsobech a nemá pochopení pro mladé kněží. Se všemi argumenty se mělo nakládat opatrně, nenápadně a nemělo se mluvit dlouho, aby nevzešlo podezření. Naopak měla být vyzdvižována autorita generálního vikáře Buchty, který měl být vyličen jako velkomyslný, schopný vše řídit sám a oddaný státu a církvi. Na jakékoliv další dotazy mělo být odpovídáno, že nic dalšího o biskupovi neví a že je situace v diecézi stále stejná.¹¹⁹

Jak je uvedeno v následujícím plánu, o průběhu akce museli být informováni také okresní církevní tajemníci v Jihlavě a v Plzni, poněvadž část jejich území zasahovala do českobudějovické diecéze. Na odstranění biskupa Hloucha z diecéze byl stanoven přesný plán, podrobně den po dni.

První den akce 28. března František Jindra vydal usnesení o omezení pobytu biskupa, které mělo mít datum 27. března 1952. Vedoucí SÚC Jan Dolek společně s Vernerem se dostavili na 18. hodinu do Českých Budějovic ke společné schůzi s předsedou KNV Škodou, KCT Bohuslavem Volfem a Františkem Jindrou ohledně opatření ve dnech 29. března až 3. dubna. Zároveň předseda KNV přichystal dopis pro probošta Bočka, ve kterém ho pozval na 30. března na pohovor na KNV.

Následujícího dne, tedy 29. března, byl nejprve ráno v 9 hodin projednán trestní případ, kvůli kterému byla svolána trestní komise JNV. Byl vydán trestní nález se včerejším datem a následně byli poučeni okresní církevní tajemníci v Českých Budějovicích, Plzni a Jihlavě. Krajský církevní tajemník Bohuslav Volf doručil biskupovi trestní nález, biskup měl potvrdit přijetí trestního nálezu a případně sepsat odvolání. StB předala Hlouchovi informace o odjezdu

¹¹⁹ SOkA Jindřichův Hradec, fond ONV Jindřichův Hradec, sign. 290.2, kart. 58.

v nejbližších hodinách. V 19 hodin měl být biskup společně s řeholními sestrami odvezen, nakonec se odvoz biskupa konal až v nočních hodinách. Z důvodu oklamání lidu probíhal převoz biskupa ve svatebně ozdobeném autě. Za místo pobytu byla Josefu Hlouchovi určena Kadaň. Vládní zmocněnec a KCT společně s Janem Dolkem a Vernerem přichystali jména kněží, kteří se dne 3. dubna dostavili na konzistoř.

Poté byl dne 30. března Josef Buchta obeznámen o situaci a Jan Dolek s ním nachystal rezignaci na post generálního vikáře. Podle pokynů doručil Josef Buchta rezignaci do bytu probošta Karla Bočka a následně byl se situací obeznámen kanovník Antonín Titman. V 11 hodin přivedl KCT Bohuslav Volf probošta Bočka k předsedovi KNV Škodovi, tam mu Jan Dolek předal dopis od ministra školství Zdeňka Fierlingera. Předseda KNV navrhl Karlu Bočkovi, že by mohl být kapitulním vikářem, avšak pokud bude souhlasit s volbou Josefa Buchty. Poté se do kanceláře dostavili kanovníci František Gabriel a Antonín Titman, byla s nimi domluvena volba Josefa Buchty, jež proběhla dne 31. března. Odpoledne Jan Dolek s Vernerem informovali Josefa Buchtu o rozhodnutí kapituly.

Dne 31. března zvolila kapitula kapitulního vikáře, zápis o volbě převzal Jan Dolek, který zaopatřil vydání státního souhlasu. Okresní církevní tajemník informoval neaktivnější diecézní faráře o probíhajících opatřeních. Za kapitolu poslal František Gabriel pozvánky vikářům a vybraným kněžím na 3. dubna, kdy proběhla porada. Následně vládní zmocněnec informoval o výsledku volby KCT a ti uvědomili OCT v daném kraji. Posléze si Josef Buchta připravil svůj projev, jenž měl být do 2. dubna doručen na SÚC.

Ve dnech 1. - 2. dubna okresní církevní tajemníci poučili kněží v okresech o situaci v českobudějovické diecézi.

Akce Hlouch byla završena dne 3. dubna v zasedací síni konzistoře, kde byli o opatřeních ohledně biskupa Hloucha poučeni kněží z olomoucké diecéze, zástupce SÚC a generální vikář. Nový kapitulní vikář Josef Buchta přednesl projev, v němž obhajoval zájmy lidu a církve.

V trestním nálezu ze dne 29. března byl biskup Hlouch obviněn z toho, že vykonával úřad biskupa, přestože nesložil slib věrnosti republice, a tím měl dát najevo nepřátelský postoj vůči republice. Biskupovi byla uložena pokuta ve výši 50 000 Kč a výše zmíněný pobyt mimo diecézi na základě překročení zákona č. 88/50 Sb. V případě nemožnosti pokutu splatit mu měl být uložen trest odnětí svobody v délce trvání 14 dnů.¹²⁰

¹²⁰ Z. DEMEL, *Pod dohledem církevních tajemníků*, s. 169.

Dne 6. dubna Katolické noviny krátce informovaly o dění kolem Josefa Hloucha. K samotné internaci se nijak nevyjádřily, pouze uveřejnily úřední zprávu, ve které SÚC oznamuje: „Českobudějovickému biskupu ThDr. Josefu Hlouchovi byla pro jeho zamítavé stanovisko k církevním zákonům nálezem příslušných správních trestních orgánů... uložena pokuta a je mu určen pobyt mimo českobudějovickou diecézi.“¹²¹ Hlavní náplní článku tak bylo spíše představení osobnosti Josefa Buchty, nového kapitulního vikáře českobudějovické diecéze.

Na základě trestního nálezu, ve kterém byla biskupovi uložena internace mimo diecézi, podal Josef Hlouch v zákonné lhůtě odvolání. Mezi důvody uvedl, že sice nesložil nově předepsaný slib, avšak biskupem se stal se souhlasem vlády Klementa Gottwalda a ještě před samotnou konsekrací složil původní slib. Dále se ohradil proti SÚC, který mu od května 1950 výrazně snížil biskupské pravomoci. Biskup také upozornil na překročení pravomocí zmocněnce Josefa Nožičky, který měl při dosazení na konzistoř v červnu 1949 výrazně překročit své pravomoci ustanovené ve jmenovacím dekretu. Mimo jiné měl Josef Nožička násilím odebrat biskupovi vůz, který byl dar od kněží. Podle Josefa Hloucha skutečnost, že on sám nevyhověl některým požadavkům vládního zmocněnce či tajemníka KNV, nelze považovat za nepřátelský postoj vůči státu. Mělo jít vždy o duchovní záležitosti, které patřily plně pod pravomoc církve.¹²²

Běžní duchovní byli o internaci biskupa Hloucha mimo českobudějovickou diecézi informováni také prostřednictvím *Věstníku katolického duchovenstva* vydaného dne 28. dubna 1952. Zde SÚC prohlásil, že byla biskupovi za jeho postoje vůči zákonům udělena peněžní pokuta a byl mu stanoven pobyt mimo diecézi. Dále také sděluje, že z tohoto důvodu byl Josef Buchta uvolněn z postu generálního vikáře a zvolen kapitulním vikářem.¹²³

Sám Josef Hlouch později po návratu zpět do českobudějovické diecéze vyprávěl o náhlém nočním odvozu z biskupství svým kolegům. StB biskupovi nařídilo, aby si sbalil nejnnutnější věci. Dolů byl nucen jít po schodech, protože mu nebylo dovoleno použít výtah. Jelikož měl na zádech své osobní věci, které byly velmi těžké, upadl. Následně biskup Hlouch zvolal: „*Já jsem zde řádně ustanoveným biskupem, nemáte práva mne odtud odvádět!*“ Příslušníci StB byli jednáním biskupa překvapeni, protože taková slova od vždy mírného Hloucha nikdy předtím neslyšeli.¹²⁴

¹²¹ *Katolické noviny*, 6. dubna 1952.

¹²² F. KOLOUCH, *Milion duší*, s. 163.

¹²³ M. WEIS, *Osudy katolické církve*, s. 58-60.

¹²⁴ Týž, *Minutěnky vzpomínek*, s. 53.

Touto událostí nastalo pro Josefa Hloucha období dlouhých šestnácti let nucené internace mimo českobudějovickou diecézi, jež strávil v Kadani, Růžodolu u Liberce, Mystěvsi u Nového Bydžova a následně v Šebetově u Boskovic a v Paběnicích u Kutné Hory. Do úřadu se vrátil až v červnu 1968, kdy ho v Českých Budějovicích slavnostně přivítali jeho věrní věřící. Žel jeho chatrné zdraví bylo však internací natolik podlomeno, že se ze svého návratu mohl radovat jen krátce. Biskup Hlouch zemřel ve své rezidenci v Českých Budějovicích dne 10. června 1972.

V roce 2015 byl zahájen proces Hlouchova blahorečení, kdy českobudějovický biskup Vlastimil Kročil požádal Českou biskupskou konferenci, aby byl zahájen beatifikační proces. Následně byla žádost podána do Vatikánu, kde byla v roce 2018 schválena.

VI. Závěr

Cílem předkládané bakalářské práce bylo představit osobnost devátého českobudějovického biskupa Josefa Hloucha, který byl omezován ze strany komunistického režimu. Zaměřila jsem se především na první období jeho výkonu biskupského úřadu v letech 1947-1952.

Nejprve jsem v první kapitole nastínila vývoj katolické církve za nacistické diktatury v protektorátu Čechy a Morava a následnou náboženského obnovu po ukončení druhé světové války. Dané období je vždy rozděleno na situaci obecnou a na dění přímo v českobudějovické diecézi. V době protektorátu byla katolická církev značně omezována, docházelo k věznění kněží či dokonce jejich posílání do koncentračních táborů. V poválečných letech docházelo ke krátké obnově a k naději, že se bude církev v příštích letech rozvíjet svobodně.

Dále jsem se v kvalifikační práci dostala k samotné osobě Josefa Hloucha do doby jeho života předtím, než se stal biskupem. Narodil se roku 1902 v obci Lipník na Třebíčsku, po základní škole studoval arcibiskupské gymnázium v Kroměříži a poté pokračoval ve studiu bohoslovectví na teologické fakultě v Olomouci. V následující podkapitole jsem se již zabývala dobou příchodu Josefa Hloucha do českobudějovické diecéze v roce 1947, kde byl vřele přivítán místními věřícími. V prvních měsících mohl biskup Hlouch svobodně vykonávat svůj úřad, a tak navštěvoval města a obce v diecézi a obnovoval válkou poničená poutní místa.

Komunistický převrat v únoru 1948 změnil situaci v českobudějovické diecézi postupně. Biskup Hlouch pocítil první omezení ze strany režimu v září téhož roku během pohřbu bývalého prezidenta Edvarda Beneše. Před pohřbem byl společně se svým tajemníkem záměrně zdržován složkami StB. K rozsáhlému omezení biskupských pravomocí došlo v červenci 1949, kdy byl na konzistoř dosazen vládní zmocněnec. Ke konci roku 1949 byl biskup již pod takovou kontrolou, že každý jeho projev a kázání muselo být zkontrolováno církevním tajemníkem KNV.

V pramenech církevních tajemníků a Státního úřadu pro věci církevní bylo na Josefa Hloucha nahlíženo jako na třídního nepřítele, který brojil proti režimu. Jeho postoj se měl projevat zvláště veřejným kázáním a pastýřskými listy. Biskup byl v těchto pramenech líčen jako domýšlivý a prohnáný.

K rozsáhlé internaci biskupa začalo docházet postupně. Biskup byl trápen dlouhými výslechy, které mu zhoršily již tak podlomený zdravotní stav. V době největších omezeních od

roku 1950 nemohl opouštět budovu konzistoře, taktéž procházky byly časově omezeny a musely být povolovány vládním zmocněncem. Budova konzistoře byla hlídána příslušníky StB a Josefu Hlouchovi byla přidělena osobní ochrana. V neposlední řadě mu byla výrazným způsobem omezována korespondence a kontakt s ostatními duchovními a rodinou.

Závěrečný celek přinesl detailní pohled na akci Hlouch, jenž měla za úkol odstranit biskupa Hloucha z diecéze, a kterou StB pečlivě naplánovalo den po dni. Kromě samotného nočního převozu biskupa, který probíhal ve svatebně vyzdobeném voze, aby se zmátla veřejnost a kroky podniknuté k zajištění chodu diecéze, je též důležité zmínit úkol okresních církevních tajemníků šířit mezi duchovními negativní slova o Josefu Hlouchovi. Jelikož nemohla média v době komunistické totality svobodně působit, byla o internaci biskupa Hloucha mimo diecézi informována pouze stručně prostřednictvím *Katolických novin* a *Věstníku katolického duchovenstva*, jež otiskly oficiální stanovisko Státního úřadu pro věci církevní.

Biskupu Hlouchovi bylo umožněno vrátit se do svého úřadu až v červnu 1968 během slavnostních bohoslužeb v katedrále sv. Mikuláše. Avšak svého návratu si neužil dlouho, protože zemřel již v červnu 1972 krátce po svém návratu z Říma. Navzdory snahám StB omezit počet smutečních hostů na pohřbu Josefa Hloucha, bylo jeho poslední rozloučení doprovázeno tisíci věřícími.

VII. Seznam použitých zkratek

JNV – *Jednotný národní výbor* – označení městského národního výboru v letech 1949-1954

KCT – *Krajský církevní tajemník* – funkce při krajských národních výborech, jejímž cílem byl dohled nad církví

KNV – *Krajský národní výbor* – orgán státní správy na krajské úrovni

KSČ – *Komunistická strana Československa* – krajně levicová totalitní politická strana v Československu

MNV – *Místní národní výbor* – označení národních výborů, které v Československu vykonávaly správu obcí

OCT – *Okresní církevní tajemník* – funkce při okresních národních výborech, jejímž cílem byl dohled nad církví

ONV – *Okresní národní výbor* – orgán státní správy na okresní úrovni

ÚAV NF – *Ústřední akční výbor Národní fronty* – vrcholný mocenskopolitický orgán

ÚV KSČ – *Ústřední výbor Komunistické strany Československa* – nejvyšší orgán KSČ

SNB – *Sbor národní bezpečnosti* – policejní sbor v Československu

SÚC – *Státní úřad pro věci církevní* – úřad, který prováděl veškerou církevní politiku v Československu

StB – *Státní bezpečnost* – československá tajná bezpečnost pod kontrolu KSČ

VIII. Seznam použitých pramenů a literatury

VIII.1. Prameny

VIII.1.1. Prameny nevydané

Národní archiv (dále NA) Praha, fond SÚC inv. č. 106, kart. 76.

NA, fond SÚC, kart. 195- České Budějovice.

NA, fond SÚC, konzistoř České Budějovice, inv. č. 169, kart. 195.

Státní okresní archiv (dále SOkA) Jindřichův Hradec, fond ONV Třeboň, sign. 370, kart. 307.

SOkA Jindřichův Hradec, fond ONV Jindřichův Hradec, sign. 290.2, kart. 58.

SOkA Jindřichův Hradec, fond ONV Třeboň, inv. č. 776, sign. 290.3, kart. 467.

VIII.1.2. Prameny vydané

WEIS, Martin, *Svědectví dokumentů: katolická církev v materiálech jihočeských archivů let 1949-1976*, České Budějovice 2009.

VIII.2. Literatura

BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2013.

BUBEN, Milan, *Encyklopedie českých a moravských pomocných (světících) biskupů*, Praha 2014.

ČERNÝ, Jiří, *Moravské kořeny biskupa Josefa Hloucha*, Setkání 22, 2012, č. 9, s. 4-6.

DEMEL, Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945-1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008.

FABER, Tomáš, *Zmocněnci Ministerstva školství, věd a umění (MŠVU) na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949-1956*. *Studia theologica* 12, 2010, č. 2, s. 35-53.

GABRIELOVÁ, Petra, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti: Sborník Archivu bezpečnostních složek* 6, 2012, č. 10, s. 171-190.

KADLEC, Jan, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995.

KOLDA, Vlastimil – KOVÁŘ, Daniel – RAMEŠ, Václav, *Josef Hlouch: devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech*, České Budějovice 2012.

- KOLOUCH, František, *Internace biskupů*, Praha 2018.
- KOLOUCH, František, *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*, Brno 2013.
- KOURA, Petr (edd.), *Diktatura versus naděje: pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948-1989*, Praha 2014.
- PEHR, Michal, *Katolická církev v Československu 1945-1948. Katolíci mezi nacismem a komunismem: Lenin, či Kristus?*, Praha 2023.
- STŘÍBRNÝ, Jan, *Církev a náboženský život za nacistické okupace*, in: Jiří Mach (ed.), *Vlastenectví, církev a společnost v proměnách 19. a 20. století*, Dobruška 2009, s. 93-126.
- VAŠKO, Václav, *Neumlčená: Kronika katolické církve po druhé světové válce. I-II*, Praha 1990.
- VODIČKOVÁ, Stanislava, *Katolická církev a nacismus*, in: Markéta Doležalová (ed.), *Katolická církev v Československu. Kardinál Josef Beran a jeho doba*, Praha 2020, s. 35-76.
- WEIS, Martin, *Biskup Dr. Josef Hlouch ve světle archivních dokumentů*, in: *Osobnost v církvi a politice*, ed. Pavel MAREK, Brno 2006, s. 630-638.
- WEIS, Martin, *Josef Hlouch. Pastýř a homiletik*, Praha 2016.
- WEIS, Martin, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*, Praha 1999.
- WEIS, Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech – Akce „H”*. *Studia theologica* 4, 2002, č. 1, s. 52-60.
- WEIS, Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech v období protektorátu Čechy a Morava*. *Studia theologica* 1, 1999, č. 1, s. 63-70.
- WEIS, Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech v padesátých letech 20. století*. *Studia theologica* 3, 2001, č. 4, s. 44-56.
- WEIS, Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech v poválečných letech*. *Studia theologica* 3, 2001, č. 3, s. 27-36.
- WEIS, Martin, *Svědectví dokumentů: katolická církev v materiálech jihočeských archivů let 1949-1976*. České Budějovice 2009.
- WEIS, Martin, *Vyšebrodský opat P. Tecelin Jaksch, O.Cist. – osobnost náboženského života německy mluvící oblasti jižních Čech v letech 1938–1948*, *Verba Theologica* 6, 2007, č. 13, s. 112-129.

VIII.3. Periodika

- Acta Curiae Episcopalis Bohemo-Budvicensis 1948
- Hlas lidu 1947-1948
- Katolické noviny 1952
- Milevský kraj 1947

VIII.4. Internetové zdroje

<https://cirkevnihistorie.estranky.cz/clanky/dieceze-v-ceske-republice/b--dieceze-ceske-budejovice.html> (5. 2. 2024).

VIII.5. Disertační práce

MATURKANIČ, Patrik, *Biskup Josef Hlouch, pastorační význam jeho činnosti*. Disertační práce. TF Univerzita Komenského Bratislava. Bratislava 2007.

IX. Seznam příloh

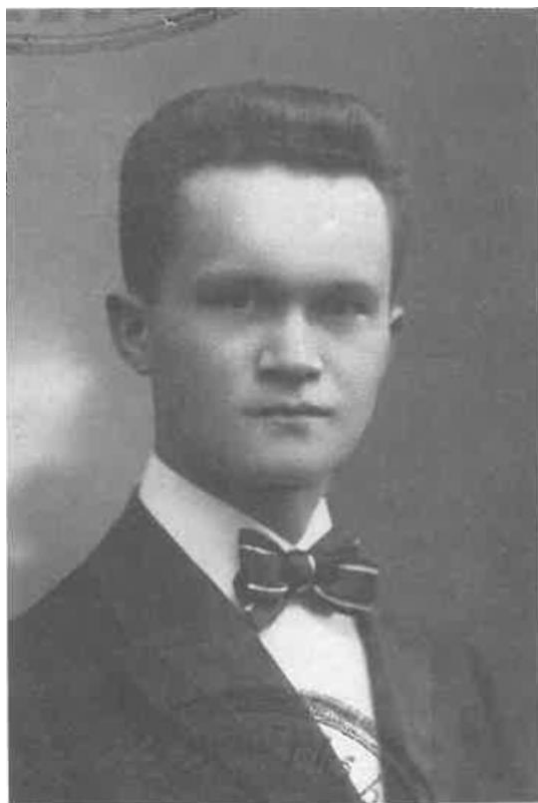
Příloha č. 1: Josef Hlouch ve studentských letech. Zdroj: Jiří ČERNÝ, *Moravské kořeny biskupa Josefa Hloucha*, Setkání 22, 2012, č. 9, s. 4.

Příloha č. 2: Josef Hlouch již jako biskup českobudějovický. Zdroj: Vlastimil KOLDA – Daniel KOVÁŘ – Václav RAMEŠ, *Josef Hlouch: devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech*, České Budějovice 2012, s. 42.

Příloha č. 3: Kádrový posudek biskupa Josefa Hloucha. Zdroj: Vlastimil KOLDA – Daniel KOVÁŘ – Václav RAMEŠ, *Josef Hlouch: devátý biskup českobudějovický v obrazech a dokumentech*, České Budějovice 2012, s. 59.

Příloha č. 4: Zpráva o „výtržnosti“ Josefa Hloucha v budově biskupství. Zdroj: František KOLOUCH, *Milion duší. Osudy biskupa Josefa Hloucha*, Brno 2013, s. 141.

Příloha č. 5: Tabulka českobudějovických biskupů ve 20. století. Zdroj vlastní podle Jaroslav Kadlec, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995.

Příloha č. 1: Josef Hlouch ve studentských letech.

Příloha č. 2: Josef Hlouch již jako biskup českobudějovický.

13. února 1951.

THDR Josef H l o u c h - kádr. posudek.

THDR Josef H l o u c h , narozený dne 26. března 1902, je římskokatol. biskupem v Č. Budějovicích od 1.10.1947. Jeho činnost vůči lid. dem. státu je nepřátelská. Svou nepřátelskou a 1950, kdy brojil proti režimu jak pastýřskými listy tak promluvami a kázáními veřejně, a i v soukromých hovorech. Ani dnes není lid. dem. zřízení nijak nakloněn, zůstává dále tvrdým a trdním nepřitelem, až některé věci, které jsou na něm lidovou správou žádný, vykoná a vyhová v nich, a to neochotně a jen proto, aby tak získal další čas pro svou vyškvařovací taktiku, než se svého přesvědčení.

Jest oddaný v toupence náboženského přesvědčení, ale i politické linie Vatikánu. Jeho politická nebezpečnost tkví především v tom, že dovede dobře působit a získávat lid jak venkovský tak městský. Poukazuje zde na fakt, kdy nastoupil v Budějovicích. Tehdy častými návštěvami v továrnách a při různých církevních slavnostech, sportovních utkáních si získával vliv i v řadách dělníků.

Povahově jest jšitný, vychytralý, při tom velmi vzdělaný nejen v církevních věcech.

Biskupův bratr, t. j. zaměstnaný na KVV Brno, byl několikrát návštěvou u svého sdejšího biskupa a domáhal se resolutně přístupu k němu, i když mu bylo dobře známo, že od čer. m. r. jest k biskupovi dovolen přístup pouze po předchozí schválení-povolení. Toto nikdy nežádal a přijel přímo do Č. Budějovic. Jemu a jeho sestře pí Cejpkové byla poslední návštěva povolena u biskupa o svatočích vánočních (1950/51). Při rozhovorech, které jsme měli s bratrem biskupovým i jeho sestrou zmíněnou Cejpkovou jsme vyčetili, že s lid. dem. řádem nijak neschází.

Příloha č. 3: Kádrový posudek biskupa Josefa Hloucha.

Biskupská konsistoř v Českých Budějovicích

49/51. Dne 4. září 1951.

Výtržnost biskupa

Státní úřad pro věci církevní
k rukám soudruha Bokarta neb Jiráka,
Praha XII Máchova 7.

Uč. úřad pro věci církevní
Datum: 6. IX. 1951
Čís. jedn.: 18866

V poslední měsíční zprávě je uvedeno, že na nátlak gen. vikáře Buchty, byl vyměněn jeden člen SSB. Tato výměna přinesla nám dne 4. IX. nemilou výtržnost. Nový člen SSB, který nastoupil byl sice všestranně o své službě zdt poučen, ale přesto ještě se všim tak dokonale nerozrostl.

Jak je již jistě známo trpí biskup občas srdečnými záchvaty. Při tom se samozřejmě až strašně obává o svůj život a jakmile cítí, že se mu záchvat blíží, je vždy strachem bez sebe.

Dnes v úterý dne 4. září kolem 13 hodin, kdy jsem byl ve své kanceláři, zaslechl jsem pojednou příšerné bouchání na okenní rám a při tom přišerně zoufalé volání o pomoc. Otevřel jsem rychle okno, abych zjistil co se kde děje. /Kancelář má okna do bloku domů, odkud bylo volání slyšet. Jakmile jsem otevřel okno, volání a bouchání ustalo. Hned v záští se to ozvalo se znovu. Naproti v oknách domů, objevovali se čim dál tím více lidé, kteří taktž hleděli příšerně volání zjistit. Jedna z žen naproti v okně hned se voláním ptala co se děje a kdo te volá o pomoc. Ta jsem měl již směr odkud se volání ozývalo zjistěn, když tu najednou slyším znova bouchání a volání: "Pomoc, pomoc pro biskupa". /Předchozí první i druhé volání při bouchání znělo jenom pomoc, pomoc. /Hned jsem v rychlosti seběhl dolů ke službě. Tam jsem zjistil, že služba již poslala na horu k biskupovi jeptišky.

Jak se toto událo, bylo zjištěno:

Biskupovi se blížil opět jeho záchvat. V tu chvíli, neb téměř před tím, odejel soudruh Maroušek člen SSB, který měl tento den službu a biskupa na oběd a vydal příkaz jednomu členu SSB aby počkal s odchodem na oběd, až se on s. Maroušek s oběda vrátí. Tento člen SSB jménem Kvasnička odejel však na oběd také a ve službě stál sám ten nový člen SSB. Když biskup pocítil že se mu blíží záchvat, dával smluvenýma známením službě světelný signál, že potřebuje pomoci. Nový člen SSB, který se ještě dostatečně nezžil se všim co jeho služba obnaňuje, nereagoval na tento světelný signál. Když se biskup nemohl dočkat, domáhal se pomocí dalším známením a to klepáním na vřtáky, aby k němu někdo přišel. Tohoto si již nový člen SSB povšimnul a ihned jel vřtáky nahoru k biskupovi. Biskup žádal pomoc jeptišek. člen SSB sjel okamžitě dolů k jeptiškám a žádal je aby se ihned odebraly k biskupovi. Jeptišky byly právě v nějaké práci, nechaly ji stát a rychle se připravily a chtěly jet k biskupovi. Biskup však se nemohl a rychle se připravily a chtěly jet k biskupovi. Biskup však se nemohl dočkat a ve svém strachu o ten svůj život se asi domníval, že jeptišky nebyly vyrozuměny, šel na chodbě k oknu, začal tlouci do okenního rámu a ve byly vyrozuměny, šel na chodbě k oknu, začal tlouci do okenního rámu a jak byl při tom strašlivě o pomoc. Po jeho zavolání, jak je shora uvedeno, jak dal při tom strážlivě o pomoc. Po jeho zavolání, jak je shora uvedeno, jak volal "pomoc pomoc pro biskupa" přijely již jeptišky nahoru a poslouchaly biskupa. Biskup při dotazu, proč volal říká, ož sám neví jak se při tom dostal, že se mu při zatečení v hlavě a že neví vůbec co dělal.

Jeptiškám to přece jen chvíli trvalo, než se k němu dostaly a když byly dotazovány proč k němu nespěchaly, řekli, že se musely přece upravit a vyzkouřely to všemožně, že opravdu při spěšném službu požádány mána výtku v tom smyslu, že jakmile budou členem konajícími služba požádány aby se k jeho excelenci odebraly, že tak musí učinit co nejrychleji.

Příloha č. 4: Zpráva o „výtržnosti“ Josefa Hloucha v budově biskupství.

Biskup	Počátek působení	Konec působení
Martin Josef Říha	1885	1907
Josef Antonín Hůlka	1907	1920
Šimon Bárta	1920	1940
Josef Hlouch	1947	1972
Miloslav Vlk	1990	1991
Antonín Liška	1991	2002

Příloha č. 5: Tabulka českobudějovických biskupů ve 20. století